

עיר וקדיש מזו שמיא נחית

ט"ל תשכח מפ"ז זרעו

ספר
צער בעלי חיים
חלק ב'

בזוהר דא יפקון מן גלותא

והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע

סֵפֶר צֵעַר בַּעֲלֵי חַיִּים בְּהַזְכָּרָתָהּ

חלק ב'

בו יבואר גודל ענין לימוד הלכות צער בעלי חיים, והעונשים הגדולים אשר מענישים את האדם בעולם הזה ובעולם העליון על כל צער וצער שמצערין את הבעלי חיים וכן צער האדם, ואין אדם יכול לשער מה שנפש העובר על זה תסבול בזה ובבא. ויתבונן בשכלו הזך כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא.

כל זה מלוקט מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר מגדולי האחרונים זלה"ה, וספרי תלמידי בעש"ט זי"ע, וסיפורי מעשיות, ודבריהם הקדושים חוצבים מלהבות אש, מלהיבים נפש האדם לעבודת הבורא. דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, ואפילו הלומדים והיראים מחמת חסרון ידיעה. ועל ידי ספר זה יהי יד הכל ממשמשיך בהן ויזכרו לשמור ולקיים.

בו ימצאו רבנים, מגידי שיעור וראשי ישיבות, מלמדים ומחנכים את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. גם כל בני אדם ימצאו בו הדרכה נפלאה איך להדריך את ביתם להיזהר שלא לצער בעלי חיים, ועל ידי זה יזכו לתורה ויראת שמים.

המעייין בספר זה בלתי ספק יקבל תועלת גדולה ונפלאה בהתעוררות בלתי גבול להתאמת ולהתחזק לקיים מצות הבורא יתברך שמו על ידי שידע כל עניני צער בעלי חיים.

יָצָא לְאוֹר עַל יְדֵי מַפְעַל הַזֶּהָרָה הָעוֹלָמִי אֵלוֹל תַּשַּׁע"ה

בֵּת יָם 0527-651911

מפעל הזוהר העולמי

רבי שלום יהודה גראס שליט"א
האדמו"ר מהאלמין
חיבר למעלה מאלף ספרים
על כל מקצועות התורה

סניף בת ים
רחוב בר יהודה 50
בת ים יצ"ו ארץ ישראל
טל: 0527651911

לקבלת ספרי זוהר ירושלים

בני ברק רמת בית שמש
אצל הרופא קירופרקטר ד"ר
איתמר ברים: 3241448-450

מפעל הזוהר העולמי

050-4116923 / 1191567250

050-4134669 / 050-4133475

הרשות נתונה לכל מי שברצונו להדפיס קטעים
מספר זה או כל הספר בכל לשון שהוא בכל מדינה
ומדינה, כדי להרבות תורה ויראת שמים בעולם
ולעורר לבות אחינו בני ישראל לתשובה שלימה.

הספר נדפס לזכות הרבים, ונחלק בחינם לכל דורש ומבקש

מי לה' אלי! - משה רבנו שואל ומבקש למי יש את הזכות לקרב את
עם ישראל לאבינו שבשמים? כל המשתתף בהדפסת ספרים הקדושים
ספרי הערב רב והמסתעף 5 חלקים, תורת הזוהר י"ח חלקים דהיינו כל
הזוהר הקדוש בלשון הקודש באותיות גדולות, בהפצתם ברכים לאלף בתי
מדרשויות ויותר, להצלת עם ישראל, יזכו לכל הברכות והבטחות שכתב
הרשב"י בזה"ק בפרשת תרומה (דף קכ"ח). האם יש מחשב שיוכל לחשב
את הזכות הגדולה שיכולים לזכות בכסף קטן? התורם משלם ישר לדפוס!!!

לפרטים: 0527-651911

ספר צער בעלי חיים כהלכתה

חלק ב'

פרק ד'

תורה

לא תחסם שור בדישו: (דברים כה ד)

והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף

רש"י

לא תחסום שור בדישו. דבר הכתוב בהווה והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל אם כן למה נאמר שור להוציא את האדם.

תלמוד לומר לא תחסום שור מכל מקום.

בדישו. יכול יחסמנו מבחוץ תלמוד לומר לא תחסום שור מכל מקום. ולמה נאמר דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו (למעשר ולחלה) וגידולו מן הארץ אף כל כיוצא בו יצא החולב והמגבן והמחביץ שאין גידולו מן הארץ יצא הלש והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה יצא הבודל בתמרים ובגרונרות שנגמרה מלאכתן למעשר.

ומדכתיב לא תחסום משמע מכל מקום

שפתי חכמים

- (ט) פירוש כיון דשור לאו דוקא אם כן לכתוב רחמנא לא תדוש בחסימה.
(י) רצה לומר בדישו משמע דוקא בשעת דישה אם כן יכול יחסמנו מבחוץ שלא בשעת דישו ואח"כ יהא מותר לדוש כן בחסימה תלמוד לומר וכו'.

(ג) דאם לא כן הוה ליה למימר לא תדוש בשור בחסימה, דמשמע דוקא בשעת דישה אסור ומדכתיב לא תחסום משמע מכל מקום, וכדישו לדרשא אהרינא אתי כמו שמפרש והולך ולמה נאמר דיש וכו'. וכעין זה פירשתי בסוף פרשת עקב (לעיל יא, כה) על לא יתיצב איש וגו'.

והוא הדין לכל בהמה וחיה ועוף

בעלי התוספות

לא תחסום שור בדישו. דבר הכתוב בהוה והוא הדין לכל בהמה וחיה ועוף, ואם כן למה נאמר שור להוציא אדם שאינו בכלל לא תחסום. בדישו לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו וגידולו מן הארץ אף כל וכו' יצא הלש והמקמף שנגמרה מלאכתו לחלה וח"פ נהי דממעט אדם מן חסימה מכל מקום דינו כשור לאכול בדבר מאכל כשהוא עושה בדבר מאכל דהכי אמרי' במציעא מקיש חוסם לנחסם בדבר אכילה ולפיכך קאמר דאדם המותר לאכול כשור אינו מותר אם הוא מגבן וחולב דאין זה דומה לדיש דגידולו מן הארץ וכן יצאו הלש והמקמף דאינו דומה לדיש דדיש לא נגמרה מלאכתו וזה נגמרה מלאכתו לחלה וכן הבודל התמרים והגרוגרות נגמרה מלאכתן למעשר.

והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף

מזרחי

לא תחסום שור דבר הכתוב בהוה. והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף העושים במלאכה. שהוא בדבר מאכל הדומה לדיש. כדתנן בפרק שור שנגח את הפרה, "אחד שור ואחד הבהמה לנפילת הבור, ולהפרשת הר סיני, ותשלומי כפל, ולהשבת אבידה, לפריקה, לחסימה, לכלאים ולשבת. וכן חיה ועוף כיוצא בהן. אם כן למה נאמר 'שור וחמור', אלא שדבר הכתוב בהוה". ומפרש תלמודא, "לחסימה מנא לך, יליף שור שור משבת". ופירש רש"י, "משבת דכתיב, 'שורך וחמורך וכל בהמתך' מה להלן בהמה חיה ועוף בכלל, אף כאן בהמה חיה ועוף בכלל". וגבי שבת מנא לך, דתניא ר' יוסי אומר משום רבי ישמעאל, בדברות הראשונות נאמר, 'עבדך ואמתך ובהמתך' ובדברות האחרונות נאמר, 'ושורך וחמורך וכל בהמתך', והלא שור וחמור בכלל 'כל בהמה' היו, ולמה יצאו, לומר לך, מה שור וחמור האמור כאן, חיה ועוף כיוצא בהן, אף כאן חיה ועוף כיוצא בהן".

תלמוד לומר, 'לא תחסום' מכל מקום

אבל בספרי שנו, "לא תחסום שור אין לי אלא שור, מניין לעשות שאר בהמה חיה ועוף, כיוצא בשור, תלמוד לומר, 'לא תחסום' מכל מקום". אם כן למה נאמר שור. פירוש הוה ליה למכתב, לא תדוש בחסימה, כמו שאמרו (בגמרא) [בתלמודא] בפרק הפועלים, "מכדי כל מילי איתנהו בחסימה, דילפי שור שור משבת, אם כן לכתוב רחמנא, לא תדוש בחסימה". ופירש רש"י, "מכדי כל מילי איתנהו בחסימה כלומר, על כרחיך, שור לאו דוקא, שכל שאר בהמות איתנהו בתורת חסימה, דילפינן שור שור משבת, בפרק שור שנגח את הפרה, וכיון דשור לאו דוקא, למה לי דכתביה רחמנא. לכתוב, לא תדוש בחסימה". להוציא את האדם. כדתניא בספרי, "את השור אי אתה חוסם, אבל אתה חוסם את האדם". וכך אמרו בגמרא בפרק הפועלים, "מה לשור שכן אתה מצווה על חסימתו, תאמר באדם שאינך מצווה על חסימתו".

בדישו, יכול יחסמנו מבחוץ. תלמוד לומר, "לא תחסום שור". מכל מקום

וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות שכירות, "והחוסם את הפועל פטור". וליכא לאקשוויי מהא דאמרינן (בגמרא) [בתלמודא] בפרק הפועלים, "אשכחן אדם במחובר, דכתיב, "כי תבא בכרם רעך", ושור בתלוש, דכתיב, 'לא תחסום שור בדישו', אדם בתלוש מניין, אמר קרא, 'קמה' 'קמה' שני פעמים, אם אינו ענין לאדם במחובר, תנהו ענין לאדם בתלוש", דמשמע, דאדם נמי בכלל לאו דחסימה הוא. דאיכא למימר, דהכי קאמר, "אשכחן אדם" דמצוה על בעל הבית להניחו לאכול ממה שהוא עושה בו, שנאמר, "כי תבא בכרם רעך" וגו'. "ושור בתלוש", שמאחר שהזהיר לבעל הבית, שלא למנוע את בהמתו מלאכול בדישו, מכלל שמצוה עליו להניחו לאכול ממה שהוא עושה בו. "אדם בתלוש מניין" שמצוה עליו להניחו לאכול ממנו, "אמר קרא, 'קמה קמה' שתי פעמים, אם אינו ענין לאדם במחובר, תנהו ענין לאדם בתלוש", דמצוה על בעל הבית להניח את הפועל לאכול ממה שהוא עושה, אפילו בתלוש, אבל אם עבר וחסמו, פטור מהמלקות של לאו דחסימה, משום דמייתורא, דשור משמע, מיעוטא "להוציא את האדם", דדוקא המונע את הבהמה מלאכול בשעת מלאכתו, עובר עליו משום "לא תחסום", אבל המונע את האדם, נהי שעבר על מה שמצוה עליו להניחו לאכול, מכל מקום אינו מצווה על חסימתו, והוא פטור. בדישו, יכול יחסמנו מבחוץ. תלמוד לומר, "לא תחסום שור". מכל מקום. ובספרי, "בדישו אין לי אלא דישו", מניין לרבות שאר כל עבדות. תלמוד לומר, 'לא תחסום' מכל מקום".

תלמוד לומר 'לא תחסום' מכל מקום

וכן כבר ייתא שהבאתי למעלה, "אין לי אלא שור, מניין לעשות שאר בהמה, חיה ועוף, כיוצא בשור, תלמוד לומר, 'לא תחסום' מכל מקום". כל אלו צריכין לי תלמוד, דמאי "לא תחסום מכל מקום" דקאמר, הא איצטריך ליה לגופיה, דאם לא כן היכי לימא. ושמא יש לומר, מדהוה ליה למכתב, שור בדישו לא תחסום, כמו, "את ספיה קצירך לא תקצור" וכתב לא תחסום שור בדישו, שמע מינה "לא תחסום", מכל מקום הוא דקאמר. דכי האי גונא אשכחן לרבותינו ז"ל שהוקשה להם גבי, "ועיניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב, וכי בתשעה מתענים", ואילו גבי "בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות" לא הוקשה להם לומר, וכי בארבעה עשר אוכלים, אלמא חלוק יש בין "בארבעה עשר... תאכלו" ובין "תאכלו בארבעה עשר". וכן בין "ועיניתם... בתשעה" ובין 'בתשעה תענו', שכשהצווי או האזהרה קודמת מהמוזתר או מהמצווה עליו, הוא נדרש לעצמו. ולכן דרשו אזהרת "לא תחסום" לעצמה, ואמרו, "לא תחסום מכל מקום", וכן דרשו הצווי של "ועיניתם את נפשותיכם בתשעה" לעצמו, ואמרו, "וכי בתשעה מתענים", ואלו כשהצווי או האזהרה מואחרת מהמוזתר עליו, אינו נדרש רק עם המוזתר עליו.

ולפיכך גבי "בארבעה עשר בערב תאכלו מצות" פירשו הצווי של "תאכלו", דבק עם "בערב" הסמוך לו, שהוא בחמשה עשר. ולפיכך לא הוקשה להם לומר, וכי בארבעה עשר אוכלים. אי נמי מדהוה ליה למכתב, לא תדוש בחסימת שור, וכתב "לא תחסום שור בדישו", שמע מינה, לא תחסום מכל מקום הוא דקאמר, וזהו היותר נכון. מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו. כדתניא, "דיש" מה דיש מיוחד, דבר שגדולי קרקע, ובשעת גמר מלאכה, אף כל שגדולי קרקע. יצא החולב והמחבין והמגבן, שאינן גדולי קרקע". ותניא אידך, מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר, יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות, הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר. ותניא אידך, מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה, אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה, יצא הלש, והמקטף, והאופה, שנגמרה מלאכתו לחלה. ואמר רבינא כרוך ותני, מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה, אף כל, שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה, הרי שנתמעטו החולב והמגבן, מפני שאינן גדולי קרקע, דומיא דדיש, ונתמעטו הלש והמקטף, מפני שכבר נגמרה מלאכתן לחלה, ואינן דומיא דדיש, ונתמעטו הבודל בתמרים ובגרוגרות, מפני שכבר נגמרה מלאכתן למעשר, ואינן דומיא דדיש.

ובהמה בתלוש מ"לא תחסום שור בדישו", דשמעינן מיניה, דמצוה על בעל הבית, להניחה לאכול

ואם תאמר, בלא דיש נמי, תיפוק ליה משור ולא אדם, שהחולב והמגבן והלש והמקמף והבודל בתמרים ובגרוגרות, אינן אלא על ידי אדם, שאין בו אזהרת לא תחסום. יש לומר, שהמיעוט של אלו אינו "משור ולא אדם", אלא ממצות בעל הבית, שמצוה עליו להניח הפועל לאכול ממה שהוא עושה, ובאילו אין מצוה עליו להניחם לאכול, אף על פי שמצוה עליו להניחם לאכול בשאר המלאכות, שהן חוץ מאותן שנתמעטו מדיש. ואף על גב, דדיש בלאו דחסימה הוא דכתיב, מכל מקום כיון דמלאו דחסימה משתמע, שמצוה עליו להניחו לאכול, כדמשמע מההיא ד"אשכחן אדם במחובר" מ"כי תבא בכרם רעך", דמיירי במצות בעל הבית להניח הפועל לאכול, ובהמה בתלוש מ"לא תחסום שור בדישו", דשמעינן מיניה, דמצוה על בעל הבית, להניחה לאכול, דומיא דאדם במחובר, מצינן לפרושי נמי ממייעוטא דדיש, שאין באלו מצוה על בעל הבית להניחן לאכול, שיכול לכתחלה, למנען מלאכול בהם, אף על פי שבשאר המלאכות, מצוה עליו להניחו לאכול, ושלא ימנענו מלאכול, אלא שאם מנעו, פטור ואינו עובר עליו משום לאו דלא תחסום.

מה להלן שור והוא הדין לכל בהמה

גור אריה

[ד] והוא הדין לכל בהמה וחיה ועוף. כדאיתא בפרק הפרה (בבא קמא נד ע"ב) 'אחד שור ואחד כל בהמה לחסימה'. ומפרש בגמרא (שם) מנא לן, ויליף לה משבת, נאמר כאן "לא תחסום שור בדישו", ונאמר להלן (לעיל ה, יד) "לא תעשה כל מלאכה שורך וחמורך וכל בהמתך", מה להלן שור והוא הדין לכל בהמה, דהא כתיב "וכל בהמתך", אף כאן שור וכל בהמה וחיה ועוף כיוצא בו. אף על גב דגבי שבת גופיה לא כתיב עופות, ילפינן ליה בפרק הפרה (שם) מדכתיב בדברות האחרונות "וכל בהמתך", והוי למכתב 'ובהמתך' כדכתיב בדברות הראשונות (שמות כ, י), אתא לרבוויי אף חיה ועוף כיוצא בו.

עיקר המסופר כי החסימה שעליה הקפידה התורה שלא יעשה, בין מבחוץ בין מבפנים

[ז] יכול יחסמנו מבחוץ בו'. פירוש, דהוי למכתב 'שור בדישו לא תחסום', מפני שכן דרך הכתוב להקדים מה שהוא עיקר הענין של המצוה, ואם עיקר המצוה

צער בעלי חיים חלק ב

שלא לחסום בדישו, דהיינו שכבר התחיל לדוש, אבל מבחויץ יכול לחסום, הוי למכתב 'ישור בדישו לא תחסם', אז הוי קפיד קרא כי בדישו לא יחסום, אבל מבחויץ יחסום. אבל השתא דכתיב "לא תחסום שור בדישו", עיקר המסופר כי החסימה שעליה הקפידה התורה שלא יעשה, בין מבחויץ בין מבפנים. לכך דרשינן מלשון "לא תחסום" דאתא לרבוויי שלא לחסום כלל מבחויץ, שלעולם המכוון מן הענין - והוא המסופר - בו יש להתחיל.

נלמד שנוהג בכל בעלי חיים

מלבי"ם

לא תחסום שור בדישו על פי הפשט לא תחסום כלל ושור בדישו פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט שור ולא שאר בעלי חיים ובדישו ולא שאר מלאכות. ובגמ' (ב"מ פ"ט א) למדו שור שור משבת ללמד שאר בעלי חיים ולא הוזכר שום למוד שדיש אינו דוקא רק הוזכר שם ללמד ממנו בכעין הפרט, ובספרי לפי הנוסחא הישנה שאר בעלי חיים יליף מלא תחסום שור מכל מקום, ולפי נוסחת הגר"א בדישו מכל מקום ושאר מלאכות מרבה גם כן מלא תחסום מכל מקום, ונמצא שלומד רק מהכלל וזה נגד ה"ג מדות, ויתיישב רק על פי מ"ש שבכל מקום שהלא תעשה בעצמה אינה מובן בהכרח להקדים נושא הענין לפני הלא תעשה כמו שזכר בכל העריות, ואחר שהוא נושא הענין לא יחשב לפרט, וכן כאן אם לא היה הלא תעשה רק בשור היה להקדים שור ולכתוב שור לא תחסום בדיש (ולא שור בדישו לא תחסום כי אף שאיננו שור רק בדיש לא נחשב רק לפרט והוכרח לבא אחר לא תחסום ואם כן לא היה יכול לכתוב בדישו מפני שאינו סמוך לשור רק בדיש) ומדהקדים הכתוב **לא תחסום לשור נלמד שנוהג בכל בעלי חיים** ואינו ממעט רק אדם ואחרי ששור אינו ממעט רק אדם נכנה אותו בשם פרט קטן.

הזהירה התורה מלחסמו בעת הדישה

נמצא שבהכרח גם דישו אינו ממעט שאר מלאכות דאי ממעט כל שאר מלאכות הלא הוא פרט גדול נגד שור והיה לכתוב לא תחסום בדיש שור ומדכתיב גם אחר שור ש"מ שפרטו עוד קטן מפרט דשור וזה כמו שכתוב בספרי למעט כשאינו עושה אלא בידיו ולא ברגליו כו'. ונוסחא הישנה מובן בנקל ונוסחת הגר"א צריך להטעים כיון דכתיב בדישו בהכרח שכתב שור קודם דאם לא כן היה כתוב בדיש, והיותו נכון שמעתיק הגהות הגר"א שגה וגירסת הגר"א בדישו מכל מקום הוא על שאר מלאכות מנין תלמוד לומר בדישו מכל מקום. ויש להתבונן על שבא אזהרת לא תחסום בפרשה א' עם ענין המלקות שאם הוא מענין צער בעלי חיים

צער בעלי חיים חלק ב

פרק ד' - ז

היה לכתוב בענין מצות פריקה ומעינה, ואם הוא מענין שלא למנוע העובד מלאכול מעבודתו היה לבוא בפ' כי תבוא בקמת רעך. וחז"ל אמרו שבא ללמוד על איזה לא תעשה לוקין, אבל האם לא מצאה התורה לאו אחר לסמוך ולא לא תעשה המצווה בבהמה, לכן נראה שלאו דחסימה יש לומר ענין הדומה לענין לא יוסיף דמלקות. כי בימיהם לא היו מרעים את השורים בשדות והיו עובדים בהם כמו בסוסים שהיו חורשים וגם משכו בעגלות והיו עובדים תמיד על פי שדות של אחרים, והירא דבר ה' היה חוסם את פיהם כל היום רק בעת האוכל פתח אותו כמו שכתוב באליעזר עבד אברהם ויפתח את הגמלים, ונמצא שבכל עת מצוה לחסום ולולא אזהרת התורה הייתי אומר שנכון לחסום בעת הדישה בכדי שיתלמד מבלי לאכול רק ממה שיתנו לו. אבל אף שמצוה לחסמו הזהירה התורה מלחסמו בעת הדישה, וכך הוא בענין המלקות שאף שהב"ד מצווה להכות הרשע הזהירה התורה שלא להוסיף.

פרק ה'

תורה

עֹזֵב תְּעֹזֵב עֲמוֹ: (שמות כג ה)

משבק תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמה

תרגום אונקלוס

ארי תחזי חמרא דסנאך רביע תחות מועניה ותתמנע מלמשבק ליה משבק תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמה.

משבוק תשבוק בהיא שעתא ית סנא דבלבך עלוי ותפרוק ותטעון עמיה

תרגום יונתן

אין תחמי חמרא דסנאך דאנת סני ליה על חובתא דאנת ידע ביה בלחודך רביע תחות מוניה ותמנוע לנפשך מלמקרוב ליה משבוק תשבוק בהיא שעתא ית סנא דבלבך עלוי ותפרוק ותטעון עמיה.

עזב תעזב עמו. לפרק המשא. מלמשקל ליה מליטול משאוי ממנו

רש"י

כי תראה חמור שונאך וגו'. הרי כי משמש בלשון דלמא שהוא מד' לשונות של שמושי כי וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו. וחדלת מעזב לו. בתמיה.

עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה וכן (מלכים א' יד) עצור ועזוב וכן (נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה מלאוה עפר לעזוב ולסייע את חווק החומה כיוצא בו (דברים י) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו' שמא תאמר כן בתמיה לא תירא מהם ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו וחדלת או בהמת נכרי ומשאוי של ישראל וחדלת.

עזב תעזב עמו. לפרק המשא. מלמשקל ליה מליטול משאוי ממנו (ב"מ לז).

תתיר עמו הקשרים

אבן עזרא

וחדלת. כמו חדל לך מעשות הדבר. וכן ושמרת. והמעם חדל שתעזוב הדבר לו

לכדו. רק תתיר עמו הקשרים ותעזוב המשא ויפול מזה הצד ומזה הצד ויקום החמור. ויש אומרים כמו ויעזבו את ירושלים. למעון המשא בדרך רחוקה.

לשון סיוע וחיזוק

רשב"ם

המור שנאך. דבר בהווה.

עזוב תעזוב. לשון סיוע וחיזוק. כדכתיב ויעזבו [את] ירושלים עד החומה ואפם עצור ועזוב.

צער בעלי חיים

רבנו בחי

עזוב תעזוב עמו. זו מצות פריקה, ודרשו חז"ל בבבא מציעא (גב) שהכתוב מיותר כי היינו יכולים ללמוד אותו ממה שכתוב (דברים כב, ד) הקם תקים עמו שהיא מצות טעינה, וקל וחומר הוא ומה טעינה שאין בה צער בעלי חיים אמרה תורה הקם תקים עמו מצות פריקה שיש בה צער בעלי חיים לא כל שכן, ואף על פי כן נכתב ללמדך שהם שני דינין חלוקין, חלוקה מצות טעינה ממצות פריקה ומצות פריקה ממצות טעינה, ובא הכתוב לומר פריקה כחנם טעינה בשכר, ושם העלו בגמרא כי הכתוב הזה עזוב תעזוב לפריקה כחנם אתא משום דצער בעלי חיים דאורייתא.

ויש לפרש לשון סיוע

רבי יוסף בכור שור

וחדלת מעזוב לו. השנאה שבלבך, בתמיה. עזוב תעזוב - השנאה, כן תרגם אונקלוס. ויש לפרש לשון סיוע, כמו "ויעזבו ירושלים עד החומה".

וחדלת מעזוב לו. חדל לך והשמר בך מהיותך עוזבו רובץ תחת משאו
אך עזוב תעזוב עמו

חזקוני

וחדלת מעזוב לו. חדל לך והשמר בך מהיותך עוזבו רובץ תחת משאו אך עזוב תעזוב עמו, כתרגומו משבך תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמיה פירוש זה ברמז בפרש"י בפרשת ראה גבי מסית.

תעוב עמו. כדאיתא בבבא מציעא שלא יהא בעל החמור הולך ויושב לו ואומר הואיל ועליך המצוה אם רצית לפרוק פרוק לכך נאמר עמו אם הוא מניחו הרישות בידך להניחו.

עמו. אי אפשר לפרוק משאוי בהמה אלא בשני בני אדם זה פורק מצד זה וזה פורק מצד זה.

ואמרו בזהר חדש דגאולה זו בזכות משה רבינו והוא תבע יקרא דאורייתא ולכן הגאולה בזכות התורה

ספר חומת אנך לחיד"א

רובין תחת משאו. לפתח חמאת רובין רובין בין המשפתים כן הוא במסרה. ואפשר רמו כמו שכתבו המפרשים דשעבוד מצרים היה ת"ל שנה וקושי השעבוד היו פ"ו שנה לבד והוא כמנין אלהים והיו צריכים לישוב ת"ל שנה כמנין חמשה פעמים אלהים ולא ישבו כי אם פ"ו ונשארו שמ"ד והם ד' גליות ולכך קורים רז"ל שמד לגלות. ושמ"ד וד' גליות הוא כמספר משאו עם הכולל. וזה שנאמר רובין תחת משאו בד' גליות ושמ"ד שנים כמנין משאו עם הכולל וכל זה גרם היצאה"ר שני' בו לפתח חמאת רובין דאלמלא עשו העגל היה חירות משעבוד מלכיות. אך יש מקוה לישראל ללמוד בתורה ועל ידי זה תבא הגאולה כמו שאמר הכתוב גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ואמרו רז"ל דבזכות המשניות יבא המשיח ואמרו בזהר חדש דגאולה זו בזכות משה רבינו והוא תבע יקרא דאורייתא ולכן הגאולה בזכות התורה וז"ש רובין בין המשפתים כיששכר שעוסק תדיר בתורה. ואז רני ושמחי בת ציון ר"ת רובין מלא.

פרק ו'

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ מִלֵּאדָּהּ יִהְיֶה עַל מֶה חִבִּית אֶת אֶתְנֶךָ זֶה שְׁלוֹשׁ רְגָלִים
הִנֵּה אָנֹכִי יִצְאָתִי לְשִׁמּוֹן כִּי יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי: (במדבר כב לב)

רבותינו חכמי המשנה דרשוהו נוטריקון יראה ראתה נטתה

רש"י

כי ירט הדרך לנגדי. (שבת קד) רבותינו חכמי המשנה דרשוהו נוטריקון יראה
ראתה נטתה בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי ולהקניטני. ולפי משמעו כי
חרד הדרך לנגדי לשון רטט כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר הדרך שהוא
לכעסי ולהמרותי ומקרא קצר הוא כמו (ש"כ יג) ותכל דוד לישנא אחרינא ירט לשון
רצון וכן (איוב מז) ועל ידי רשעים ירטני מפיים ומנחם אותי על ידי רשעים שאינן
אלא מקניטים.

פרק ז'

תורה

לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אַחִיךָ אוֹ שׂוֹרוֹ נִפְלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם
הֲקָם תִּקְוֶם עִמּוֹ: (דברים כב ד)

וזכור האחווה ותשכח השנאה

רמב"ן

והוסיף במצות המעינה להזהיר עליה במצות לא תעשה, כי בתורה אמר (שמות כג ה) עֹבֵד תַּעֲבֹד עִמּוֹ, מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעוֹד הוֹסִיף "נוֹפְלִים בְּדֶרֶךְ", כִּי שֵׁם אָמַר "רוֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ", וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם רַק הַחֲמוֹר שֶׁדָּרְכוּ לַמְעוֹן מִשׁוּי גָדוֹל וִירֵבֵץ תַּחְתּוֹ וְאָמַר בְּכֹאן "אֲחִיךָ" וְשֵׁם "אוֹיְבֶךָ" וְ"שׁוֹנֵאךְ", לֵאמֹר תַּעֲשֶׂה עִמּוֹ כֵּן וְזָכוֹר הָאֲחֻוּהַ וְתִשְׁכַּח הַשְּׂנְאָה.

ושתשכח השנאה ותזכור האהבה

רבנו בחיי

לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אַחִיךָ. בפרשת משפטים (שמות כג ה) הִזְכִּיר כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׁוֹנֵאךְ, וְכֹאן חֲמוֹר אַחִיךָ, לְלַמֶּדךָ שֶׁאִם הִיָּה שׁוֹנֵאךְ שִׁיחֻזֹּר אַחִיךָ לַעֲנִין הַעֲזֹר שֶׁתִּקּוֹם עִמּוֹ וְשֶׁתִּשְׁכַּח הַשְּׂנְאָה וְתִזְכֹּר הָאֲהָבָה.

טעם מצות פריקה וטעינה משום צער בעלי חיים

העמק דבר

הַקָּם תִּקְוֶם עִמּוֹ. לפי סוגיית הגמרא בבא מציעא דף ל"א, טַעַם מִצְוֹת פְּרִיקָה וְטַעֲנִינָה מִשׁוּם צַעַר בְּעֵלֵי חַיִּים. אִפִּילוּ טַעֲנִינָה אִיכָּא צַעֲרָה דְּבַחְמָה כְּדֹאִיתָא בְּתַם אֲלֵא פְּרִיקָה אִיכָּא צַעַר טוֹבָא. וְלִמָּאן דֹּאמַר צַעַר בְּעֵלֵי חַיִּים לֹא דֹאֲרִייתָא. הִי נִרְאָה טַעַם הַמְצוּהַ מִשׁוּם חֲסָרוֹן כִּים דּוּמִיא דֹּאבִידָה. וְאִפִּילוּ טַעֲנִינָה אִיכָּא חֲסָרוֹן כִּים כְּדֹאִיתָא הַתָּם דֹּאדַחְכִּי וְהַכִּי בְּמַל שׁוֹקָא אוֹ אֲתִי גַנְבִי כּו' אֲבַל הַרְמַב"ם כָּתַב הַטַּעַם מִשׁוּם דְּבַעַל הַחֲמוֹר עוֹמֵד נִבְהַל וַיֵּשׁ לַחוּשׁ שְׂמַא יִשְׁהַא עַל מַמוֹנֵי וַיְבֵא לַיְדֵי סַכְנָה. וְנִימוּקוֹן עִמּוֹ שֶׁחֲרִי בְּפִירוּשׁ תִּנְיָא בְּחַמְתָּ יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁא גּוֹי וְכֵן לַהִיפֶךְ אֲזַלִּינָן בְּתַר בְּחַמְתָּ וּמִפְרֵשׁ בְּגַמ' מִשׁוּם דְּסַתְמָא דְּמִילְתָּא אִינְשׁ בְּתַר חֲמוֹרָא אֲזִיל. וְאִי אִיתָא שֶׁהַטַּעַם מִשׁוּם חֲסָרוֹן כִּים. הֲרִי יֵשׁ לַחוּשׁ מִשׁוּם שְׂמַא יִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן. אֲלֵא

עיקר הטעם משום שמירת נפש ההולך בתר המשא. והוא עומד נבחל על החמור והמשא ואיכא משום סכנה. והוא הדין אם ישראל מוליך עגלה מעונה משוי ונפל. איכא משום עוב תעזוב. והכי נהוג (והא שפסק הרמב"ם צער בעלי חיים דרבנן. הוא מסוניא דפסחים דף ק"ג מפרש שנאך דקרא בשונא ישראל ולא שונא עובד כוכבים. ואי שמוס צער בעלי חיים מה לי ישראל או עובד כוכבים כדאיתא בבבא מציעא שם. והגרי"א בחושן משפט סימן ער"ב הקשה ע"ז הפסק מהא דקיימא לן בהלכות שבת צער בעלי חיים דאורייתא. ונראה דמחלק בבעלי חיים שמוזנותו עליו ואסור לטעום בעצמו קודם שיתן לבהמתו. ממילא הוא הדין שאר צערא מה שאין כן בהמת חברו).

פרק ח'

תורה

לֹא תַחְרֹשׁ בַּשּׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: (דברים כב')

והשם חמל על כל מעשיו כי אין כח החמור ככח השור

אבן עזרא

לֹא תַחְרֹשׁ בַּשּׁוֹר וּבַחֲמֹר. דבק עם הזריעה והשם חמל על כל מעשיו כי אין כח החמור ככח השור ובעבור הזריעה אמר שעטננו וכבר הזכירו על דרך כלל ובכאן פרט שהוא הצמר והפשתים לא אחרים.

לפי שהשור מעלה גרה ומצטער החמור כשישמע השור (והחמור) אוכל

דעת זקנים מבעלי התוספות

לֹא תַחְרֹשׁ בַּשּׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו. לפי שהשור מעלה גרה ומצטער החמור כשישמע השור (והחמור) אוכל.

וסבור החמור שהשור אוכל תמיד כשהוא חורש עמו ויש צער בעלי חיים ולכך אסרה תורה לדבקם יחד

פירוש בעלי התוספות

לֹא תַחְרֹשׁ בַּשּׁוֹר וּבַחֲמֹר. לפי שהשור מעלה גרה והחמור אינו מעלה גרה וסבור החמור שהשור אוכל תמיד כשהוא חורש עמו ויש צער בעלי חיים ולכך אסרה תורה לדבקם יחד, ועל זה מתפאר איוב אם עלי אדמתי תזעק וכו' כי מעולם לא חרשתי בשור וחמור.

פרק ט

תהילים

טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו: (תהילים קמה ט)

אפילו למיני החיות והבהמות והעופות הוא טוב ומרחם

רד"ק

טוב ה' לכל. אפילו למיני החיות והבהמות והעופות הוא טוב ומרחם. וכן ראוי לאדם ללכת בדרכיו אלה ואין לו לאדם להשחית החיים, כי אם לצורך, או להשמר מנזקיהם. וכן מצאנו (כ"ט פה, א) כי רבינו הקדוש הזהיר שפחתו שלא לאסוף החולדות הקטנות עם דומן הבית אלא תניחם להיות דרים בעיקרי הבית. אמר לה, ורחמיו על כל מעשיו כתיב.

על כל מעשיו. על כל הבריות שבעולם.

מצודות דוד

כל. לרעים ולטובים. על כל מעשיו. על כל הבריות שבעולם.

וחשב מחשבות בל ידח מהם נדח

מלבי"ם

טוב ה' לכל. ה' אינו כבשר ודם שהוא טוב לעבדיו וקנא ונוקם ושונא למורדים בו, כי ה' טוב לכל אף לרשעים, וחשב מחשבות להחזירם בתשובה, ורחמיו על כל מעשיו - ולא ירצה בהשחתת ברואיו וחשב מחשבות בל ידח מהם נדח.

פרק י'

התם משום דאיכא צער בעלי חיים

גמרא מסכת שבת (ק"ז:)

לימא בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע קמיפלגי דתניא אותו ואת בנו שנפל לבור רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו והשני עושה לו פרנסה במקומו בשביל שלא ימות רבי יהושע אומר מעלין את הראשון על מנת

צער בעלי חיים חלק ב

לשוחטו ואינו שוחטו ומערים ומעלה את השני רצה זה שוחט רצה זה שוחט ממאי דילמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם דאפשר בפרנסה אבל הכא דלא אפשר לא ועד כאן לא קאמר רבי יהושע התם משום דאיכא צער בעלי חיים אבל הכא דליכא צער בעלי חיים לא.

רש"י

שנפלו לבור. ביום טוב, ואין שניהם ראויים לשחיטה ביום אחד.

ואינו שוחטו. שמוצא לו עלילה, שמא חברו שמן ממנו.

צער בעלי חיים דאורייתא

גמרא שבת (קכח:)

צער בעלי חיים דאורייתא.

ואיכא מאן דדריש טעמא דקרא משום צער בעלי חיים

רש"י

צער בעלי חיים דאורייתא. שנאמר עזוב תעזוב עמו ואיכא מאן דדריש טעמא דקרא משום צער בעלי חיים באלו מציאות.

צער בעלי חיים מן התורה

מאירי

וצער בעלי חיים מן התורה, כדכתיב עזוב תעזוב עמו.

שיטה לתלמיד הר"ן

צער בעלי חיים דאורייתא. דדרישנן ליה מדכתיב חמור שונאך דאין מצוה זו אלא על צער הבהמה ולא מחמת צער בעל הבהמה.

פרק י"א

גמרא בבא מציעא (דף לב-לג.)

מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון: מאי אבל לא לטעון אילימא אבל לא לטעון כלל מאי שנא פריקה דכתיב עזב תעזב עמו טעינה נמי הכתיב (דברים כד ה) הקם תקים עמו אלא מצוה מן התורה לפרוק בחנם ולא לטעון בחנם אלא בשכר רבי שמעון אומר אף לטעון בחנם תנינא להא דתנו רבנן פריקה בחנם טעינה בשכר רבי שמעון אומר זו וזו בחנם מאי טעמייהו דרבנן דאי סלקא דעתך כרבי שמעון לכתוב רחמנא טעינה ולא בעי פריקה ואנא אמינא ומה טעינה דלית בה צער בעלי חיים וליכא חסרון כים חייב פריקה דאית בה צער בעלי חיים וחסרון כים לא כל שכן אלא למאי הלכתא כתביה רחמנא לומר לך פריקה בחנם טעינה בשכר ורבי שמעון מאי טעמא משום דלא מסיימי קראי ורבנן אמאי לא מסיימי קראי הכא כתיב רובץ תחת משאו התם כתיב נופלין בדרך דרמו אינהו וטעונייהו באורחא משמע ורבי שמעון נופלין בדרך אינהו וטעונייהו עלוייהו משמע אמר רבא (דף לב:) מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא ואפילו רבי שמעון לא קאמר אלא משום דלא מסיימי קראי אבל מסיימי קראי דרשינן קל וחומר משום מאי לאו משום צער בעלי חיים דרשינן דלמא משום דאיכא חסרון כים והכי קאמר ומה טעינה דלית בה חסרון כים חייב פריקה דאית בה חסרון כים לא כל שכן וטעינה אין בה חסרון כים מי לא עסקינן דאדהכי והכי במיל משוקיה אי נמי אתו גנבי ושקלי כל מה דאיכא בהדיה תדע דצער בעלי חיים דאורייתא דקתני סיפא רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר [על] משאו אין זקוק לו שנאמר (שמות כג ה) תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו לאו מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו מאי טעמא לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא דלמא בתחת משאו פליגי דרבי יוסי סבר דרשינן תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו ורבנן סברי לא דרשינן תחת משאו תדע דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דקתני רישא הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא מה לי איתיה למריה בהדיה ומה לי כי ליתיה למריה בהדיה לעולם צער בעלי חיים דאורייתא מי סברת פטור פטור לגמרי ודלמא פטור בחנם וחייב בשכר והכי קאמר רחמנא כי איתיה למריה בהדיה עבד גביה בחנם וכי ליתיה למריה בהדיה עבד גביה בשכר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא (סימן' בהמ'ת בהמ'ת אוה"כ שו"א רבצ"ן) לימא מסייע ליה בהמת עובד כוכבים מטפל בה כבהמת ישראל אי אמרת בשלמא צער בעלי חיים דאורייתא משום הכי מטפל בה כבהמת ישראל אלא אי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי מטפל בה כבהמת ישראל התם משום איבה הכי נמי מסתברא דקתני אם

היתה טעונה יין אסור אין זקוק לה אי אמרת בשלמא לאו דאורייתא משום הכי אין זקוק לה אלא אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה הכי קאמר ולהטעינה יין אסור אין זקוק לה תא שמע בהמת עובד כוכבים ומשאוי ישראל וחדלת ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי וחדלת עוב תעוב מבעי ליה לעולם צער בעלי חיים דאורייתא התם בטעינה אי הכי אימא סיפא בהמת ישראל ומשאוי עובד כוכבים עוב תעוב ואי בטעינה אמאי עוב תעוב משום צערא דישראל אי הכי אפילו רישא נמי רישא בחמר עובד כוכבים סיפא בחמר ישראל מאי פסקת סתמא דמלתא איניש בתר חמריה אויל והא וחדלת ועוב תעוב בפריקה הוא דכתיבי אמר ליה הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא תא שמע אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה אפילו הכא כדי לכוף את יצרו עדיף תא שמע שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא עובד כוכבים אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי שונא ישראל ומה לי שונא עובד כוכבים מי סברת אשונא דקרא קאי אשונא דמתניתין קאי תא שמע (דף לג.) (שמות כג ה) רובץ ולא רבצן רובץ ולא עומד תחת משאו ולא מפורק תחת משאו משאו שיכול לעמוד בו ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ ומה לי רבצן ומה לי עומד הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר צער בעלי חיים דרבנן הכא נמי מסתברא דקתני תחת משאו משאו שיכול לעמוד בו מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבי יוסי הגלילי שמע מינא ומי מצית מוקמת לה כרבי יוסי הגלילי והא קתני סיפא תחת משאו ולא מפורק מאי לא מפורק אילימא לא מפורק כלל הא כתיב (דברים כג ה) הקם תקים עמו אלא פשיטא לא מפורק בחנם אלא בשכר מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבנן לעולם רבי יוסי הגלילי היא ובטעינה סבר לה כרבנן תנו רבנן [(שמות כג ה) כי תראה יכול אפילו מרחוק תלמוד לומר כי תפגע אי כי תפגע יכול פגיעה ממש תלמוד לומר כי תראה ואיזו היא ראייה שיש בה פגיעה שיערו חכמים אחד משבע ומחצה במיל וזה הוא רים תנא ומדדה עמו עד פרסה אמר רבה בר בר חנה ונוטל שכר.

רש"י

דלית ביה חסרון כיס. אם לא יטעון: פריקה אית בה חסרון כיס. שהבהמה נשברת תחת משאה: לומר לך פריקה בחנם. אבל טעינה לא נצטווית אלא בשכר הלכך אי לא כתב פריקה ואתיא מקל וחומר מטעינה הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר: לא מסיימי קראי. למשמעות טעינה הלכך אי כתיב חד הוה אמינא לפריקה אתא: רובץ תחת משאו. משמע שצריך לפרוק: דרמו אינהו וטעינייהו באורחא. אף המשא מוטל על הקרקע

שצריך לטעון: מדברי שניהם. מדקאמרי תרווייהו פריקה עדיפא: ואפילו רבי שמעון לא קאמר. דאצטריך למכתב פריקה: אלא משום דלא מסיימי קראי. לטעינה: לא משום צער בעלי חיים. והכי יליף מה טעינה דליכא צער בעלי חיים חייב פריקה דאיכא צער בעלי חיים לא כל שכן: מי לא עסקינן. וכי אין המקרא מדבר אף בהולך לסחורה דאדהכי במיל משוקיה: תדע. דלרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון ולרבי שמעון צער בעלי חיים דאורייתא: מכיל דתנא קמא. דרבי יוסי הגלילי רבנן ורבי שמעון: זקוק לו. ואמאי זקוק לו אי משום מצות עוב תעוב. הא כתיב משאו הראוי לו אלא משום צער בעלי חיים: לא דרשינן משאו. למשא הראוי לו המשאו כל משא שעליו משמע: ותדע. דהכי הוא כדדחינא לך דצער בעלי חיים לאו דאורייתא: עביד גביה. משום צער בעלי חיים ועל כורחו יטול שכר: לימא מסייע ליה. לרבא דאמר לעיל צער בעלי חיים דאורייתא: מטפל בה. לפרוק משאה: אי אמרת לאו דאורייתא. ומעמא משום איבה הוא. משום הכי אין זקוק לה שיכול להשמט ולומר דבר איסור הוא לנו: הכי קאמר ולהטעינה. ולעולם דאורייתא ורישא תנא מטפל בה בין בפריקה בין בטעינה פריקה משום צער בעלי חיים ומעינה משום איבה ולהטעינה יין אסור דלאו צערא איכא ולא איבה איכא. אין זקוק לה: התם בטעינה. לקמיה פריך הא בפריקה כתיב: משום צערא דישראל. שצריך להשהות שם: בחמר עובד כוכבים. ואין בעל המשא שם ועל העובד כוכבים לטעון: מאי פסקת. וכי פסקת הדבר כן דכל בהמת עובד כוכבים הוי חמר עובד כוכבים וכל בהמת ישראל הוי חמר ישראל: שונא שאמרו. קא סלקא דעתך שונא שאמרו אשונא דקרא קאי דמשתעי בפריקה כי תראה חמור שונאך רובץ וגומר: אשונא דמתניתין קאי. אהך מתניתא דלעיל דשונא לטעון הוא: רובץ. מקרה הוא לו שרובץ תחת משאו בפעם הזאת: ולא רבצין. הרגיל בכך: ולא מפורק. והוא צריך טעינה ולקמן פריך הכתיב הקם תקים: יכול מרחוק. והטיל עליו שילך שם: מדדה עמו. לאחר שהטעינו שמא יחזור ויפול.

חייב לטעון ולפרוק אפילו ק' פעמים שנאמר עוב תעוב עמו

רבנו חננאל

חייב לטעון ולפרוק אפילו ק' פעמים שנאמר עוב תעוב עמו. פירוש פריקה אית בה חסרון כים שאם לא תפרקה תמות הבהמה תחת משאה טעינה אין בה חסרון כים דליכא חששא למיתת הבהמה. ישב לו בעל הבהמה ואמר לו מצוה עליך לפרוק אם תרצה לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו. היה בעל הבהמה זקן או חולה חייב. מצוה מן התורה הא דאמרי' פריקה בחנם. איכא למימר דכיון דאית ביה צערא דמרה וצערא דידה לפיכך היא בחנם ואפילו היה בטל מן הסלע אין לו

שכרו, ואף על גב דצער בעלי חיים לאו דאורייתא כיון דאיכא צערא דידה מרה נמי מצטער יותר מאבידה, ואיכא למימר מאי בחנם שאם לא היה בטל מכלום אינו יכול לומר לו תן לי שכרי, אבל אם היה בטל מן הסלע כלומר שהיה עוסק במלאכה נוטל שכרו כדין אבידה.

הא דאמרי' פריקה בחנם. איכא למימר דכיון דאית ביה צערא דמרה וצערא דידה לפיכך היא בחנם ואפילו היה בטל מן הסלע אין לו שכרו, ואף על גב דצער בעלי חיים לאו דאורייתא כיון דאיכא צערא דידה מרה נמי מצטער יותר מאבידה, ואיכא למימר מאי בחנם שאם לא היה בטל מכלום אינו יכול לומר לו תן לי שכרי, אבל אם היה בטל מן הסלע כלומר שהיה עוסק במלאכה נוטל שכרו כדין אבידה.

לפרוק בחנם ולא למעון בחנם אלא בשכר. ר' שמעון אומר אף למעון בחנם משום דלא מסיימי קראי איזהו לפרוק ואיזהו למעון הילכך שניהם בחנם. אמר רבא מדבריה שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורי' מדאמרי' פריקה דברי הכל בחנם.

אוהב צריך לסייעו בפריקה והשונא צריך לסייעו בטעינה יניח האוהב ויסייע השונא כדי לכופ את יצרו לשלום

רבי יוסי הגלילי אומר אם הטעינו יותר ממשאו ונפל אין נזקק לו שנאמר תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו. בהמת עובד כוכבים מטפל בה כבהמת ישראל משום איבה. בהמת עובד כוכבים ועובד כוכבים מחמר אחריה ומשאוי של ישראל וצריך למעון אין זקוק לו שנא' וחדלת. אבל ישראל מחמר אחרי בהמתו והמשאו לעובד כוכבים עוב תעזוב עמו. ומקשי' והא תרוויהו וחדלת עוב תעזוב בפריקה הוא דכתיב ביה ואוקימנא כרבי יוסי הגלילי דסבר צער בעלי חיים לאו דאורייתא. **אוהב צריך לסייעו בפריקה והשונא צריך לסייעו בטעינה יניח האוהב ויסייע השונא כדי לכופ את יצרו לשלום.** ופשוטה היא.

תנו רבנן כי תראה יכול מרחוק תלמוד לומר כי תפגע יכול פגיעה ממש פנים בפנים תלמוד לומר כי תראה הם כיצד ראייה שיש בה פגיעה שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל וזהו ריס. ומדדה עמו עד פרסה ונוטל שכרו. קיימא לן פריקה בחנם לדברי הכל וטעינה בשכר כרבנן.

איקפדו להדדי ולא עול לגבי [הדדי]. רב הונא יתיב ארבעין תעניתא דחשדיה לרב חסדא. רב חסדא יתיב ארבעין תעניתא משום דחלש דעתיה דרב הונא.

אבל בשונא שדבר בו הכתוב, אדרבה, מצוה להקדים אוהב שהוא אוהב לשמים ולבריות

רמב"ן

הא דתניא מצוה בשונא כדי לכופ את יצרו. נראה לי דלאו בשונא דקרא משתעי, דקרא הא אוקימנא בפ' ערבי פסחים (ק"ג ב) דחזא ביה איהו לחודיה דבר ערוה ומצוה לשנאתו ולמה יכוף את יצרו, אלא בשונא דעלמא קאי דעביד ביה איסורא כי סני ליה ולפיכך חכמים מזהירין אותו שיכוף את יצרו, אבל בשונא שדבר בו הכתוב אדרבה מצוה להקדים אוהב שהוא אוהב לשמים ולבריות.

הא דאמרי רבי יוסי הגלילי בטעינה כרבנן סבירא ליה. איכא למידק והא עיקר טעמייהו דרבנן משום דאמרי' לכתוב רחמנא טעינה וכל שכן פריקה משום דצער בעלי חיים דאורייתא וכדאמר רבא לעיל, וכיון שכן רבי יוסי הגלילי דאית ליה צער בעלי חיים לאו דאורייתא מנא ליה דטעינה בשכר דהא האי פירוקא לסיועי לדרבא איתמר דצער בעלי חיים דאורייתא לרבנן והיינו קל וחומר.

ונראה דהשתא לכולא עלמא אפילו למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא לא קאי האי דיוקא דרבא דאמר דקל וחומר משום דצער בעלי חיים דאורייתא איתיה, אלא בלאו הכי נמי איתיה לקל וחומר משום דלעולם בפריקה איכא צערא דמרה טפי מטעינה אי נמי משום חסרון כים דאף על גב דבטיל בטעינה משוקא, האי דחמריה מאית הוי חסרון כים טפי שהרי אבד חמורו וחסר כיסו ממה שהיה, ואלו טעינה אף על פי שלא הרויח בשוק לא חסר כיסו ממה שהיה, והיינו דקא סלקא דעתך מאן שמעת ליה האי סברא רבנן משום דהוה סלקא דעתך טעמייהו דרבנן מקל וחומר דרבא, ואף על גב דקשיא ליה מה לי רובץ מה לי רבצן ומהדר' רבי יוסי הגלילי, בלאו הכי נמי אית ליה קל וחומר והוא הדין לרבנן מעתה, ולהאי פירושא תחת משאו לאו קרא יתירא הוא למדרש ביה ולא מפורק, אלא סברא היא מקל וחומר כדאיתמר לעיל וקרא למסמך ביה בעלמא נקיט ליה.

הילכתא צער בעלי חיים דאורייתא

ויש לומר בו לשון אחר דמעיקרא קאמר מאן שמעת ליה האי סברא רבנן משום דאינהו תנו לה במתני' ולא דוקא משום קל וחומר, דהא השתא דמוקמי' ברייתא לרבנן צער בעלי חיים לאו דאורייתא, ופריק רבי יוסי הגלילי נמי כרבנן סבירא ליה ולא מדין קל וחומר אלא מהאי קרא גופיה תחת משאו ולא מפורק, הילכך השתא נמי לרבנן משום קרא הוא ואידחי לה כולה סוגין דלעיל, ואף על גב דאידיחי ליה שמע מינה דרבא מדאשכחן לרבי יוסי הגלילי דסבר בטעינה כרבנן,

מיהו הילכתא צער בעלי חיים דאורייתא. והכי פסקו רבנן והגאונים ז"ל בפרק מפנין (קכ"ח ב).

וקשה לי הא דתנן בביצה בפ' משילין (ל"ז א) אותו ואת בנו שנפלו לבור ר' אליעזר אומר מעלה את הראשון ע"מ לשוחטו והשני עושה לו פרנסה במקומו ולא שרי למלטל משום צער בעלי חיים דאורייתא, ואפילו לר' יהושע דשרי בהערמה מפרש עלה בגמ' התם דמשום הפסד ממון הוא דשרי ואי צער בעלי חיים דאורייתא יעלנו דהא שרי לבטל כלי מהיכנו התם בפ' מפנין משום צער בעלי חיים דאורייתא, ואיכא למימר התם בדאפשר בפרנסה דלא אמרינן צער בעלי חיים דאורייתא היכא דאפשר בפרנסה כדמפרש התם בפ' מפנין.

וקשה לי כיון דצער בעלי חיים דאורייתא זקן ואינה לפי כבודו אמאי אינו פורק, ואיכא למימר עשה דכבוד תורה עדיף.

ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא

רשב"א

אלא צער בעלי חיים לאו דאורייתא, כלומר ואפילו לרבנן, דקתני רישא הלך וישב לו ואמרו הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק. קשה לי אם כן מנא להו לרבנן דפריקה בחנם ומעינה בשכר. יש לומר משום קל וחומר דחסרון כים וקא סלקא דעתך דבטולא דשוקא לא חשיב חסרון כים דביטול כים לאו חסרון הוא, אבל פריקה דאיכא חסרון כים ממש דאם לא פריק מאית חמריה, זהו חסרון כים, ואי משום גנבי לחששא דדילמא אתו גנבי לא חיישינן דבר תורה.

ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי וחדלת. קשה לי ותיפוק לי מיהא משום איבת [אומות] העולם. ויש לומר דהכא כשיד ישראל תקיפה על אומות העולם, וברייתא דלעיל דאוקימנא משום איבה כשיד אומות העולם תקיפה על עצמם.

רבא אמר מדברי שניהם נלמוד צער בעלי חיים דאורייתא

אלא פשיטא לא מפורק בחנם אלא בשכר, ומאן שמע [ליה] דאית ליה האי סברא רבנן. קשה לי והיאך אפשר לאוקומה כרבנן והא קתני תחת משאו, משאוי שיכול לעמוד בו, ורבנן הא לית להו הכין. ויש לומר דקא סלקא דעתך דהאי מקשה השתא דאי אפשר לאוקומי כלה ברייתא כחד תנא אלא תברא רישא רבנן וסיפא ר' יוסי, ואמר ליה לא, כלה ר' יוסי ובטעינה סבר ליה כרבנן, ואי קשיא לך כיון דלר' יוסי צער בעלי חיים לאו דאורייתא, פריקה בחנם ומעינה בשכר מנא ליה.

• צער בעלי חיים חלק ב

פרק י"א ~ כג

יש לומר משום קל וחומר דחסרון כים, ובטול כים דטעינה לאו חסרון הוא ולגנבי לא חיישינן וכמו שכתבתי למעלה.

ולענין פסק הלכה קיימא לן כמאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא, דהא רבא אמר מדברי שניהם נלמוד צער בעלי חיים דאורייתא, והני כלהו מתני' ומתניתא הא פריקנא להו ואוקימנא כרבי יוסי הגלילי, ונפקא מינה לבהמה שנפלה לאמת המים בשבת דמביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואף על גב דמבטל כלי מהיכנו, כדאיתא בשבת פרק מפנין (קכח, ב). ואי נמי לפריקה דבהמת נכרי.

משום מצוה דצער בעלי חיים

ר"ן

הכי קאמר מצוה מן התורה לפרוק בחנם. איכא מאן דאמר דדוקא בשאינו בטל מן הסלע אבל בשחיה בטל נותן לו כפועל דלא עדיף מאכידה וקרי כאן אפס כי לא יהיה בך אכיון שלך קודם אלא בבטל קאמרינן דהוי בחנם, ולפ"ז טעינה בשכר אפילו באדם בטל ואינו מחוור כעיני דכיון דאיכא כפריקה צער בעלי חיים אפילו בטל מן הסלע חייב בחנם אבל טעינה הויה לה כשאר אבדה דבשכר כל שלא היה בטל אבל בבטל בחנם, והא דאמרינן לקמן כפריקה דכי לא עביד מרה בהדיה בשכר אף על גב דצער בעלי חיים דאורייתא לאו משום דלא מחייב בצער בעלי חיים אלא בשכר אלא קנסא הוא דקנים ליה רחמנא דכיון דהוה מרה ולא עביד בהדיה נהי דאיהו פריק מיד משום מצוה דצער בעלי חיים נוטל שכר ממרה משום קנסא.

מצוה בשונא לכוף את יצרו. פירוש הרמב"ן ז"ל דלאו היינו שונא דקרא דהא אוקימנא בפ' ערבי פסחים כגון דחזא ביה דבר ערוה יחידי דמצוה לשנאותו ולמה יכוף את יצרו אלא הכא בשונא דעלמא עסקינן דעביד ביה אסורא כי סאני ליה.

רבי יוסי הגלילי בטעינה כרבנן סבירא ליה. פירוש אבל לעולם לרבנן צער בעלי חיים דאורייתא וכרבא, ואם תאמר האיך אפשר דסבר ר"י טעינה בשכר והא טעמיהו דרבנן דאמרי הכי משום קל וחומר דצער בעלי חיים דאורייתא ואם כן לרבי יוסי הגלילי דאמר דרבנן מנ"ל דטעינה בשכר, יש לומר נפקא ליה מדרשא דתחת משאו ולא מפורק דפרש"י לא מפורק בחנם אלא בשכר ואף על גב דהא מיצטריך ליה תחת משאו למשוי שיכול לעמוד בו תרתי ש"מ דמדכתיב משאו משמע שיכול לעמוד בו ומדכתיב תחת ולא כתיב במשאו משמע ולא מפורק, ולפ"ז אפשר דרבנן נמי מהכא משמע להו דטעינה בשכר ואם כן קושייה דרבא

אדחי אלא מיהו כיון דרבנן דרשי תחת משאו ולא שמעי מינה דמשוי שאינו יכול לעמוד בו פטור משמע דמעמא דמלתא משום דסבירא ליה דצער בעלי חיים דאורייתא ומש"ה לא מצו לאוקומיה למפטר משוי שאינו יכול לעמוד בו ומוקי ליה למדרש ולא מפורק.

לענין פסק הלכה פסקו הגאונים וכן הרב אלפסי ז"ל כרבא דצער בעלי חיים דאורייתא

ולענין פסק הלכה פסקו הגאונים וכן הרב אלפסי ז"ל כרבא דצער בעלי חיים דאורייתא והכא נמי מוכח בפ' מפנין (קמ"ה ב') דשרינן ביטול כלי מהיכנו דרבנן משום צער בעלי חיים דאורייתא, ומיהו דוקא בצער גדול אבל צער מועט לא דתנן בפ' משילין (ל"ז א') גבי אותו ואת בנו שנפלו לבור דמעלה את הראשון ושוחטו והשני עושה לו פרנסה במקומו דברי ר"א ולא שרינן ליה להעלותו משום צער בעלי חיים דלאו צערא הוא כולי האי, ואפילו ר"י דשרי בהערמה הא פרישנא התם דמעמא משום הפסד ממון ולא משום צערא, ואם תאמר כיון דצער בעלי חיים דאורייתא בזקן ואינה לפי כבודו למה אינו פורק משום צער בעלי חיים, כתב הרמב"ן ז"ל דעשה דכבוד תורה עדיף, ואין זה מחוור דזקן לאו דוקא שקנה חכמה אלא הוא הדין למכובד וכדאמרין כל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו פורק וטוען אבל שאין דרכו בשלו אינו חייב בשל חבירו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות גזילה ואבידה, אלא כך נ"ל דכיון דצער בעלי חיים הותר לתשמישן של בני אדם כל שכן לכבודן בשב ואל תעשה דגדול כבוד הבריות.

אמר רבא מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא

ריטב"א

אמר רבא מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא. וקשיא לן מאי נפקא לן מינה אי דאורייתא ואי דרבנן ואיכא למימר לדחות עליה השבת אי דאורייתא הוא דחי לה אי דרבנן הוא לא דחי לה. כדאמר במסכת שבת בהמה שנפלה לאמת המים מביאין כרים וכסתות ומניחין תחתיה ואיהו סבר דאורייתא דאי דרבנן לא מבטלי כלי מהיכנו אף על פי שהוא דרבנן דלא אתי דרבנן ומבטל דאורייתא. א"נ נפקא מינה לבהמת עכו"ם כדלקמן בשמעתא.

שם מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא. ומש"ה שמעינן דפריקה בחנם ומעינה בשכר. דאי לאו תרוייהו משום צערא (דישראל) [דב"ח] וחסרון כים מאי קל וחומר איתא. ואי אמרת אף על גב דליכא קל וחומר תרתי למה לי על

• צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים חֵלֶק ב

פֶּרֶק י"א ~ כה

כרחיק חד בחנם וחד בשכר. יש לומר אכתי שווינא שכר למעינה כיון דליכא קל וחומר אלא משום דליכא צער בעלי חיים הראב"ד ז"ל.

שם ת"ש בהמת עכומ"ז ומשוי ישראל וקשיא לן אלא מאי משום חסרון [כיס] משום הכי אינו חייב דהא בהמת עכומ"ז היא ולא איכפא לן משום משוי דישראל שיש בו חסרון כיס לישראל דאדהכי והכי בטל משוקיה כדלעיל. ואיכא למימר דכי חיישינן לחסרון כיס דישראל ה"מ אם הבהמה והמשוי דישראל אבל הכא ליכא משום חסרון כיס כ"א המשוי וסיפא דקתני בבהמת ישראל עזוב משום דבהמת ישראל היא ואיכא חסרון כיס גדול מה שאין כן במשווי של ישראל לחודיה ובהמה של עכומ"ז.

שם אלא הא מני רבי יוסי הגלילי הוא דאמר צער בעלי חיים דאורייתא וקשיא לן מאי דוחקיה לאוקומי מתניתין כרבי יוסי הגלילי לוקמה בין לרבי שמעון בין לרבנן. והאי וחדלת בחנם אבל בשכר ליעביד משום צער בעלי חיים דאורייתא כדאמרינן לגבי הלך וישב לו וכו' דאמרי' ודילמא פטור בחנם אבל בשכר ליעביד דאי לא תימא הכי דהאי וחדלת לא דרשי ליה הכא רבנן ור' שמעון אם כן האי וחדלת למאי דרשי ליה ונראה לתרין בהא דלרבנן ורבי שמעון דסברי צער בעלי חיים דאורייתא איצטריך וחדלת לוקן ואינו לפי כבודו דפטור דאף על גב דסברי רבנן גבי השבת אבדה דוקן ואינו לפי כבודו אינו חייב להחזיר ואם כן נילף פריקה מהשבת אבדה אפ"ה צריך קרא דוחדלת דאי כתב רחמנא באבדה דליכא צער בעלי חיים אבל פריקה אימא לא צריכא ואי כתב פריקה משום דליכא חסרון כיס כולי האי אבל באבדה אימא לא צריכא אבל לרבי יוסי הגלילי דלא סבירא ליה צער בעלי חיים דאורייתא לא (סבירא ליה) צריך קרא דוחדלת לוקן ואינה לפי כבודו דהתם פטור הכא לא כל שכן הלכך ודאי האי קרא לבהמת עכומ"ז ומשוי ישראל הוא דאתא וללמדך דצער בעלי חיים לאו דאורייתא ומש"ה אוקמה כרבי יוסי הגלילי ואית דמתרצי דוחדלת משמע חדל לגמרי ולא מצי למימר דוקא בחנם אבל בשכר יעשה דמשמע קרא הכי.

שם ת"ש אוהבו לפרוק ושונאו לטעון מצוה בשונא כדי לכופ את יצרו. וקשיא לן דהאי שונאו ודאי שראה בו דבר ערוה הוא כדאמרי' בערבי פסחים דבעי אי מותר לשנאו והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך אלא ודאי בשראה בו דבר ערוה מיירי ואם כן מאי רוצה לומר (בשאמר) מצוה בשונאו כדי לכופ את יצרו דמאי כפיית יצר איכא הכא והא אינו שונאו משום קטטה דאית להו ביני וביני אלא משום שראה בו דבר ערוה וכיון שכן אמאי מקדים לשונא מקמי אוהבו דהא בדין שונאו ויש לומר דהכי קאמר אוהבו לפרוק ושונאו לטעון כלומר אותו האיש שראה בו דבר ערוה רוצה לטעון חמורו והיה שם אותו שעשה החטא ואוהבו של

בעל עבירה רוצה לפרוק מצוה שיסייע למעון למי שראה בו העבירה שהו' שונא אותו בשביל שראה אותו החטא שהוא שונאו כדין והוא קודם כדי לכוף את יצרנו. רבי יוסי הגלילי נמי במשינה כרבנן סבירא ליה דהוי בשכר וקשיא לן מנא ליה הא לרבי יוסי הגלילי דכיון דסבירא ליה לאו דאורייתא ליכא קל וחומר ואפילו תימא אף על גב דליכא קל וחומר תרתי למה לי אלא לאו ש"מ דחד בחנם וחד בשכר ומהא נפקא ליה והא ליתא דאמאי שרינן שכר למשינה כמו שפירשנו לעיל. בשלמא לרבנן משום דליכא צער בעלי חיים אלא לדידיה דאית ליה צער בעלי חיים דאורייתא מנא ליה. ויש לומר דמהאי קרא נפקא ליה תחת משאו ולא מפורק בחנם אלא בשכר כדמפרשי' לה בגמרא.

צער בעלי חיים דאורייתא

תוספות הרא"ש

פריקה בחנם משינה בשכר. פרש"י הלכך אי לא כתיב פריקה ואתי בקל וחומר ממשינה הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה משינה בשכר אף פריקה בשכר, ולא היה לו לפרש כן דאי לא הוה כתיב פריקה אתיא בקל וחומר ממשינה וליהו תרווייהו בחנם, אלא ה"פ מיתורא דפריקה שמעי' דמשינה בשכר דאי אמרת משינה בחנם לא לכתוב פריקה ותיתי בקל וחומר דמשינה.

צער בעלי חיים דאורייתא. והא דעוקרין על המלכים, משום דגדול כבוד המלך, מידי דהוה אבל תשחית דלא חיישי' לכבוד המלך.

הא מסיימי קראי דרשינן קל וחומר. דהא ליכא למימר דפריקה ומשינה תרווייהו כהדדי נינהו ולא איכפת ליה בצער בעלי חיים, דאם כן לא ליכתוב אלא חד ואנא ידענא דהוא הדין לאידך, אלא ודאי ש"מ דאי לא כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה בפריקה דאיכא צער בעלי חיים אבל משינה לא.

מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה. ואף על גב דאכתי איכא למעבד קל וחומר ממשינה דלא בטיל משוקיה, מכל מקום לא הוה מצי למימר דמשינה שיש בה חסרון כים הויא בשכר מדאיצטריך תרי קראי.

בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה

מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו. פירוש משום צער בעלי חיים ולא משום תעווב דכ"ע מודו דדרשינן תחת משאו אלא דרבנן דרשי הכי תחת משאו בחנם ואם אינו יכול לעמוד בו בשכר אם הבעלים רוצים ליתן לו שכר יכול לקבלו ואם אינם רוצים ליתן לו שכר חייב לעשות בחנם משום צער בעלי חיים, והשתא רבי יוסי

הגלילי לא מיתוקם בשום ענין אלא כרבנן דאמרי מטענה בשכר, דממה נפשך אפילו לא מסיימי קראי לא ליכתוב אלא חד ואנא ידענא דהוא הדין לאידך דאין סברא לחלק כיון דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דכעננין זה צריך לומר לעיל כדפרישית, ולקמן נמי אמרי' בהדיא דרבי יוסי הגלילי במטענה כרבנן סבירא ליה, ואם תאמר לרבי יוסי הגלילי אמאי אין זקוק לו יהא זקוק לו בשכר מדרבנן אי צער בעלי חיים דרבנן כי היכי דאמרי' בסמוך גבי הלך וישב לו פטור דאי צער בעלי חיים דאורייתא הוי פטור בחנם וחייב בשכר והוא הדיןאם הוא דרבנן יתחייב בשכר מדרבנן, ויש לומר דאי צער בעלי חיים דרבנן לא הטריחו חכמים בבחמות אחרים אפילו בשכר, וכן משמע נמי בההיא דבסמוך ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי פטור אבל אי הוה דרבנן ניהא דפטור לגמרי, וכן בסמוך גבי בהמת גוי דפריך ואי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי חייב והיינו אמאי חייב אפילו בשכר דמשום צער בעלי חיים אפילו הוי מדאורייתא לא מחייב אלא בשכר, והאי דאמרי' לרבי יוסי הגלילי מטענה בשכר ולא פריקה, נראה לי משום דפריקה מסיימא דרובין תחת משאו על כרחך בפריקה משתעי ומטענה אתיא מבנין אב מפריקה וליכא למיפרך מידי דצער בעלי חיים לאו דאורייתא, וקרא אחרینא דכתיב מוקמינן ליה למטענה, ואף על גב דאתיא מבנין אב, מילתא דאתיא בקל וחומר ובנין אב טרח וכתב ליה קרא, ומכל מקום לא אמרי' הכי אלא היכא דליכא למידרש מיניה מידי והכא מצינא למדרש מיניה דנימא דמטענה בשכר ולהכי כתביה דאי מפריקה ילפינן לה הויא בחנם, ומיהו קשה לי דניהדר וניליף פריקה מטענה ותיהוי נמי פריקה בשכר, ועוד קשיא מנא ליה דרבנן סברי צער בעלי חיים דאורייתא ופריקה אתיא מקל וחומר דמטענה ויתורא דפריקה אתיא לגלות על מטענה שהיא בשכר דילמא סברי כרבי יוסי הגלילי, וצריך עיין. ונראה לי דלרבי יוסי הגלילי לא ילפינן פריקה מטענה דדריש תחת משאו ולא מפורק אבל עיקר הטעם דמטענה בשכר לא מצי למילף מהתם דאי לאו דידעינן מדוכתא אחריןא דמטענה בשכר הוה אמרי' פריקה בשכר ומטענה בחנם, דכיון דצער בעלי חיים דרבנן ושקולין הם ומייתורא דתחת משאו אנו צריכין לומר דאחד מהם בחנם הוה מצי' למידרש תחת משאו בשכר ולא מפורק בשכר אלא בחנם, אבל השתא דידעינן דמטענה בשכר על כרחין דרשינן מינה דפריקה בחנם, והשתא ניהא נמי דרבנן לא מצו סברי כרבי יוסי הגלילי דכיון דלא דרשי תחת משאו הוה אמינא דמטענה בחנם ופריקה בשכר. כן נראה לי.

לימא מסייע ליה וכו'. ודחי ליה ולא מצי למפשט דצער בעלי חיים דאורייתא ומיהו הכי קייש לומר דרב יהודה סבר הכי בסוף מפנין (קמ"ב ב) דקאמר התם

בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה בשבת ומפרש רב יהודה התם משום דבטול כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן, ומתוך כך התיר רבינו מאיר כשיש רוב חלב לבהמה בדדיה ומצטערת בכך שמותר לומר לגוי בשבת לחלוב הבהמה ויטול החלב לעצמו דצער בעלי חיים דחי אמירה לגוי בשבת.

ואי אמרת לאו דאורייתא אמאי חייב. ואם תאמר הא דרשי' במכילתין דלא תראה חמור שונאך משתעי בנכרי, ויש לומר דקרא אסמכתא בעלמא הוא ומעמא משום איבה כדמפרש הכא.

אלא אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה. ותימה דילמא משום דאסור להשתכר ביין נסך ואפילו אין נותנין לו שכר לפורקה מכל מקום כך חשוב נהנה מוין נסך אם עושה לו בחנם כמו עושה לו בשכר, כדמוכח בפ' כל שעה (כ"ב ב) דפריך והרי אבר מן החי דרחמנא אמר לא יאכלו ותניא מנין שלא יושיט אדם אבר מן החי לבני נח וכו' הא לכלבו שרי, ועל כן באבר מן החי דנכרי איירי דדייקי' עלה בפרק קמא דע"ז (י"ג ב) והא הכא דאי לא יהיב ליה שקיל וקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול ואם כן היכי דייק מינה הא לכלבו שרי, אלא ע"כ מה שמושיט לנכרי אבר מן החי שלו חשיב נהנה מאבר מן החי לפי שהנכרי מחזיק לו טובה ולא אסר ליה אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול הלכך דייק שפיר הא לכלבו שרי, ויש לומר דשפיר דייק בשמעתינן משום דמשמע ליה אין זקוק לו בכל ענין בין קאי נכרי התם בין לא קאי וכי לא קאי נכרי התם לא חשיב נהנה לפי שאין הנכרי מחזיק לו טובה, ועיש לומר דכיון שהוא מתכוין משום צערו של ב"ח ולא משום טובתו של נכרי מה שהנכרי מחזיק לו טובה הוי כהנאה הבאה לו לאדם על כרחו דשרי' בפסחים פ' כל שעה לכולא עלמא לא אפשר ולא קמכוין.

ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי וחדלת. תימה דילמא וחדלת בחנם אבל בשכר חייב אם הגוי רוצה ליתן לו שכר.

אי הכי אימא סיפא בהמת ישראל וכו'. אי אמרת בשלמא בפריקה איירי וצער בעלי חיים דרבנן ובבהמת גוי לא גזרו, להכי ברישא וחדלת ובסיפא דבהמת ישראל היא עזוב תעזוב מדרבנן, ואף על גב דמדרבנן איירי נקט לישנא דקרא לסימנא בעלמא, אבל אי במעינה איירי אמאי, ואם תאמר היכי הוה ניהא ליה רישא וחדלת נהי דמשום צער בעלי חיים לא גזרו בבחמת נכרי תיפוק לי משום איבה, ויש לומר כיון דמשוי דישאל הוא לית ליה לנכרי איבה מימר אמר לישאל חבר אינו מסייע לי לא כל שכן.

• צער בעלי חיים חלק ב

פרק י"א ~ כט

ואי במעינה אמאי עזוב. וכי תימא היכא דבמיל משוקיה אי נמי אתו גנבי, אם כן רישא נמי.

לכופ יצרו עדיף. ואף על גב דאיירי קרא בשונא מחמת דבר עבירה שיש בו כדאמרינן בערבי פסחים, מכל מקום שייך כאן כפיפת יצר דכיון שהוא שונאו גם חברו שונאו כדכתיב כמים הפנים לפנים וגו' ומתוך כך באין לידי שנאה גמורה. מה לי שונא ישראל מה לי שונא נכרי. הכא נמי מצי למימר שונא ישראל בחנם ושונא נכרי בשכר.

מה לי רובץ מה לי רבצן. הוה מצי למימר רובץ בחנם ורבצן בשכר כדקאמר בסמוך אולא מפורק, אלא דאית ליה שנוייה דעדיף דע"כ כרבי יוסי הגלילי אתיא. תלמוד לומר כי תפגע. אף על גב דכי תפגע כתיב באבדה וכי תראה כתיב בפריקה, ילפינן מהדדי.

וזהו רים. ואית דגרסי רוס בו"ו לפי שיש בו רס"ו אמה דמיל אלפים כדמוכח ביומא פרק שני שעירים גבי סוכות דשעיר המשתלח, ושבע ומחצה פעמים רס"ו ושני שלישי אמה ישנן במיל.

תוספות ר"ד

מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו מ"ט לאו משום צער בעלי חיים דאורייתא. פירוש כיון דכתב [תחת - הג'] משאו הא לא קאי בעשה, ואמאי אמר תנא קמא דזקוק לו, אלא ודאי משום צער בעלי חיים, דאף על גב דלא קאי בעשה משום צער בעלי חיים הוא זקוק לו. ורבי יוסי הגלילי סבר צער בעלי חיים לאו דאורייתא. ודחי ודילמא בתחת משאו פליגי ורבנן תחת משאו כל משא במשמע, ומשום מצות עשה הוא דמיהייב ולא משום צער בעלי חיים.

ר' שמעון אומר אף לטעון

מאירי

המשנה החמש עשרה והוא מענין החלק החמישי כמה שנתגלגל בו לעניני פריקה ומעינה פרק וטען פרק וטען אפילו ארבעה וחמישה פעמים חייב שנא' עזוב תעזוב עמו הלך וישב לו ואמר הואיל ומצוה עליך אם רצית לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו ואם היה זקן או חולה חייב מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון ר' שמעון אומר אף לטעון רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יותר ממואו אין זקוק לו שנא' תחת משאו והוא יכול לעמוד בו אמר הר"ם ומצוה מן התורה לפרוק בחנם ולטעון בשכר ור' שמעון אומר זה זה בחנם ואין הלכה לא כר' שמעון ולא כר'

יוסי ומן המבואר שמה שאמו' זקן או חולה הוא שב לבעל המשא ומה שאמר חייב רצה לומר כי הפוגע בו חייב שיפרוק המשא הוא לבדו ולא יטריח לבעל המשא שיפרוק עמו אם הוא הלש הגוף.

אמר המאירי פרק ומען אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב פירוש הפריקה היא כשהבהמה רובצת תחת משאה והטעינה כשנפל המשווי בדרך ואין שני להקימו עם הבעלים וחייב בזה אפילו מאה פעמים כמו שבארנו למעלה עזוב אפילו מאה הקם אפילו מאה ולא נאמר תעזוב או תקים אלא ללמד שאם מצאה רבוצה ואין בעלים עמו פורק וחוזר ומוען.

הלך וישב לו כלומר שהיתה בהמה זו רבוצה והיה בעליה עז פנים והלך וישב לו ואמר לזה שפגע בו הואיל ועליך מצוה אם רצית לפרוק פרוק פטור ועל זה נאמר עמו ואם היה זקן או חולה רצה לומר בעל הבהמה זקן או חולה ואין בו כח לעזור ואינו עושה כן מתוך עזות אלא מתוך חולי או זקנה חייב זה לפרוק ולמען עמו לבדו.

מצוה מן התורה לפרוק

מצוה מן התורה לפרוק פירשו בגמרא לפרוק בחנם מתוך שיש כאן צער בעלי חיים אין משהין להתנות על השכר אבל לא למעון ר"ל לא למעון בחנם אלא בשכר והרי זה עושה מצוה ונוטל שכרו ומכל מקום פריקה בחנם יש אומרים דוקא למי שאינו מתבטל ממלאכה אבל עוסק במלאכה יש לו שכר בטולו ולא יראה לי כן לא נאמרה אותה משנה אלא להשבת אבדה שהוא בטול גדול ר' שמעון אומר אף למעון פירוש אף למעון בחנם ואין הלכה כדבריו רבי יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יותר ממשאו הראוי לו אין זקוק לה הואיל ויש כאן פשיעת בעלים ואין הלכה כדבריו אלא אף ביתר ממשא הראוי.

זהו ביאור המשנה וכולה על הצד שכתבנו הלכה היא אלא שיש בענין הלך וישב לו תנאי כמו שיתבאר ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן.

למדנו על צער בעלי חיים שאנו מזהרים עליו מן התורה בכל מקום

ממה שראינו במשנתנו שהחמירה תורה בפריקה יותר מכמענה **למדנו על צער בעלי חיים שאנו מזהרים עליו מן התורה בכל מקום** ואף על פי שפשוטו של מקרא לא ראינו בו חלוק בין פריקה למעינה מכל מקום כבר כתבה תורה בפירוש לא תחסום שור בדישו ויש חולקין לפסוק צער בעלי חיים דרבנן ומביאין ראיה לדבריהם ממסכת שבת פרק מי שהחשיך שנאמר שם שהוא מדרבנן ומכל מקום גדולי הפוסקים פסקו בפרק מפנין שהוא דאורייתא והוא שאמרו שם בהמה

שנפלה לאמת המים בשבת מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה בטול כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן אחר שכן מה שאמרנו במשנה הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לפרוק פרוק פטור לא פטור לגמרי אלא שהפריקה עם בעלים בחנם ואם הבעלים לשם ואינו רוצה לעזור מתוך עזות שבו פטור הלה מלפרוק בחנם אבל מצוה עליו לפרוק ונוטל שכר מעתה אפילו היתה בהמה זו מעובדי האלילים שאין אנו מחוייבין להם מצד עצמן ומשוי שעליה שלהם לענין פריקה פורקין לו מצד צער בעלי חיים ואפילו היתה טעונה יין נסך אבל לענין טעינה בהמה שלו ומשאויו שלו פטור בהמה שלו ומשאויו של ישראל אם החמר ישראל חייב משם צערו של ישראל ואם החמר מהם פטור בהמה של ישראל והמשאויו מהם אם החמר ישראל חייב ואם החמר מהם פטור.

היה אוהבו לפרוק ושונאו למעון אף על פי שהפריקה חמורה מצוה להקדים את שונאו כדי לכופף את יצרו ומכל מקום דוקא שונאו ישראל והדומים להם אבל אם היה מעובדי האלילים אין זקוק לו למעינה אא"כ חושש לאיבה ולהטעינה יין נסך מיהא אין זקוק לה שאין כאן איבה היו שניהם אוהבים או שניהם שונאים מצוה לפרוק תחלה וכל שכן ישראל לפרוק ונכרי למעון.

אין הפרש בבהמה זו בין שרבעה במקרה בין שדרכה בכר תמיד אלא כל שרבעה תחת משאה מצוה בפרוקה על הדרך שביארנו.

מאימתי אדם חייב בפריקה ומעינה לא משיראהו מרחוק אלא ראייה שיש בה פגיעה שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל והם מאתים ושישים ושש אמות ושני שלישי אמה והוא שיעור רים האמור בתלמוד.

פרק וחזר ומען צריך לילך אחריו עד פרסה אא"כ אמר לו בעל המשאויו שאינו צריך לו ואם הניחו לילך הרי זה נוטל שכרו נמצא שהפורק אינו רשאי להניחו אחר פרוקה ולילך אלא ממתין לו עד שיטעון ועוזרו במעינה ואם רצה בעל המשאויו הולך אחריו אלא שהמעינה וההליכה נוטל עליהם שכר.

משום צער בעלי חיים

מהרש"א

תוספות בדיבור המתחיל מכלל דתנא קמא סבר כו' ואם תאמר ולרבי יוסי הגלילי דסבר צער בעלי חיים לאו דאורייתא ואית ליה לקמן דמעינה בשכר מ"ש כו' עד כאן לשונו. סמכו קושייתם זאת אהאי פירושא דלעיל משום דהוי איכא למימר לרבי יוסי הגלילי נמי דסבר צער בעלי חיים לאו דאורייתא היינו בחנם אבל בשכר

חייב להשתא שפיר איכא למיעבד קל וחומר משום צער בעלי חיים אבל לפי האי פירושא דלעיל דע"כ לפי סברת המקשה רבנן דרשי משמו דאין חייב בחנם ומשום צער בעלי חיים אינו חייב אלא בשכר אם כן לרבי יוסי הגלילי ע"כ אפילו בשכר פטור ואם כן מ"ש טעינה מפריקה דליכא קל וחומר וקל להבין.

בדיבור המתחיל ואי לאו דאורייתא כו' דבערבי פסחים מוקי לה בשונא ישראל עד כאן לשוננו. ובברייתא דלקמן שונא שאמרו שונא ישראל ולא עובד כוכבים ואשונא דקרא דכתיב גבי פריקה קאי כסברת המקשה דלקמן ואין להקשות לפום סברתו אדמדקדק מהך דמטפל בה כבהמת ישראל דצער בעלי חיים מדאורייתא תקשי ליה אדרבה כיון דשונא ישראל דוקא קאמר ולא עובד כוכבים ע"כ דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דיש לומר דהאי מקשה הוה סבירא ליה לישראל בחנם ולעובדי כוכבים בשכר משום צער בעלי חיים כמו שכתבו התוספות לקמן דה"מ לשנויי הכי וקל להבין.

פסקו הרא"ש והטור דצער בעלי חיים דאורייתא

חמדת שלמה

ברש"י ד"ה לומר לך פריקה בחנם. עיי"ש במהרש"א. וקשיא לי על פירוש המהרש"א כיון דבעל כרחך צריכין אנו לומר לרבנן דהסברא החיצונה היה אצל התורה דטעינה בשכר, דאם לא כן לא הוי פריקה חוזר לגופיה וכיון דבעל כרחך סברת התורה היה כך בעל כרחך לא הוי חוקה רק דמצד השכל הוא כך אצל התורה רק דאנן אינן מבינים זה הסברא וכיון דבעל כרחך הוא בחק השכל לומר כך מצד הסברא אם כן מנא לה להגמרא לומר דרבנן הוכיחו זה משום דקשיא להו לכתוב טעינה ולא בעי פריקה דלמא סבירי להו לרבנן דמצד הסברא הוא כך וצריך עיון עליו ודוק היטב.

תדע דצער בעלי חיים דאורייתא וכו'. וקשיא לפ"מ דפסקו הרא"ש והטור דצער בעלי חיים דאורייתא כדקאמר רבא, ולפי מה דאמרינן צער בעלי חיים דאורייתא אמרינן תדע וכו' מכלל דלתנא קמא זקוק לו ופירשו התוספות ורש"י דלתנא קמא זקוק לו בשכר ואם כן למה פסקו הפוסקים סתם דזקוק לו ומוכח דאפילו בחנם, ולפי זה צריך לומר דבתחת משאו פליגי כדמשני הגמרא ומנא ליה הא כיון דלא משני הגמרא כן רק אי צער בעלי חיים לאו דאורייתא, והנה באמת מוכח לכאורה דאי צער בעלי חיים דאורייתא אף רבנן דרשו תחת משאו דאי נימא דאף אי צער בעלי חיים דאורייתא אפילו הכי לא דרשו רבנן תחת משאו, אם כן קשה אהא דמשני הגמרא הא מני רבי יוסי הגלילי הוא דסבירא ליה צער

בעלי חיים לאו דאורייתא, וקשה מנא ליה דרבי יוסי הגלילי סבירא ליה צער בעלי חיים ל"ד, דלמא פליגא רק בתחת משאוי דרבנן לא דרשו תחת משאוי וחייב אפילו בחנם ורבי יוסי הגלילי דריש תחת משאוי ופמור בחנם אבל בשכר חייב ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא.

תדע דצער בעלי חיים דאורייתא

שיטה מקובצת

תדע דצער בעלי חיים דאורייתא. פירוש לתנא קמא ורבי שמעון מדקתני סיפא רבי יוסי הגלילי אומר אם היה משוי וכו' מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו פירוש מכלל דתנא קמא דידיה דהיינו רבנן ורבי שמעון סברי זקוק לו דהא לא מפליג במילתא והא אמאי לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא. נראה מלשון רש"י דמשום דצער בעלי חיים דאורייתא בהלכה למשה מסיני לא דרשינן משאוי הראוי לו ואמרינן דמשאוי כל משא ששליו משמע הא אלו אמרינן דצער בעלי חיים לאו דאורייתא הוה ליה למימר משאוי הראוי לו דהכין משמע לישנא טפי. אבל השתא דחקין קרא קצת שלא לסתור ההלכה דצער בעלי חיים בעלמא דאורייתא זו שיטת רש"י ונכונה היא. אבל בתוספות פירשו דהשתא נמי לא מפקינן ליה מפשטיה אלא דדרשינן הכי משאוי הראוי לו בחנם ומשאוי שאינו יכול לו בשכר דהא כיון דפשע בנפשיה בדין הוא דאפילו בשכר נמי לא אלא משום צער בעלי חיים מסייעו בשכר. והוצרכו לפרש כן משום הא דאמרינן ודילמא בתחת משאוי פליגי דאלמא מעיקרא סבירא לן דלא פליגי בדרשא דקרא כלל דמודו רבנן דדרשינן תחת משאוי הראוי לו ולפירוש רש"י ז"ל לא קשיא כולי האי דמעיקרא סלקא דעתין דעיקר פלוגתא אי צער בעלי חיים דאורייתא אלא דמעיקרא סלקא דעתין דמודו רבנן דתחת משאוי פשטיה משמע כרבי יוסי אלא כיון דצער בעלי חיים דאורייתא לית לן למידרש הכי והשתא אמרינן דילמא צער בעלי חיים לאו דאורייתא אלא דסברי רבנן דתחת משאוי פשטיה משמע כל משאוי בין גדול בין קטן ובהא בלחוד פליגי. וכן נראה מלשון רש"י. הריטב"א.

והראב"ד כתב וזה לשונו, מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו מאי טעמא לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא דאי משום חסרון כים איהו לא חש אנפשיה ואי משום צערא דישראל איהו גרם אנפשיה. הכא משמע מדוכתא אחרנא נפקא ליה ומשום הכי לא דריש ליה לקרא כרבי יוסי הגלילי ולא ידענא מהיכא. ואפשר דנפקא לן מחסימה ורבי יוסי הגלילי התם משום דתורא מדישיה קאכיל והואיל ומחנה יהנה ודילמא בתחת משאוי פליגי דתנא קמא משמע ליה כל משוי ורבי יוסי הגלילי משמע ליה משאוי הראוי לו דלא כתיב תחת המשאוי אלא הא מני רבי

יוסי הגלילי דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא דאי דאורייתא מפני מה אמרה תורה כך. עד כאן.

וכתב הרא"ש וזה לשונו, מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו. פירוש משום צער בעלי חיים ולא משום תעזוב דכולי עלמא מודו דדרשינן תחת משאו אלא דרבנן דרשי הכי תחת משאו בחנם ואם אינו יכול לעמוד בשכר אם הכעלים רוצים ליתן לו שכר יכול לקבלו ואם אינם רוצים ליתן לו שכר חייב לעשות בחנם משום צער בעלי חיים. והשתא רבי יוסי הגלילי לא מתוקם בשום ענין אלא כרבנן דאמרי טעינה בשכר דמה נפשך אפילו לא מסיימי קראי לא לכתוב אלא חד ואנא ידענא דהוא הדין לאידך דאין סברא לחלק בין דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דכעין זה צריך לומר לעיל כדפרישית ולקמן נמי אמר בהדיא דרבי יוסי הגלילי בטעינה כרבנן סבירא ליה ואם תאמר לרבי יוסי הגלילי אמאי אין זקוק לו בשכר מדרבנן אי צער בעלי חיים דרבנן כי היכי דאמרינן בסמוך גבי הלך וישב לו פטור דאי צער בעלי חיים דאורייתא הוי פטור בחנם וחייב בשכר והוא הדין אם הוא דרבנן יתחייב בשכר מדרבנן. ויש לומר דאי צער בעלי חיים דרבנן לא הטריחו חכמים בבהמת אחרים אפילו בשכר וכן משמע נמי בההוא דבסמוך ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי פטור. אבל אי הוי דרבנן ניחא ליה דפטור לגמרי וכן בסמוך גבי בהמת גוי דפריך ואי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי חייב והיינו אמאי חייב אפילו בשכר דמשום צער בעלי חיים אפילו הוי מדאורייתא לא מחייב אלא בשכר והאי דאמרינן לרבי יוסי הגלילי טעינה בשכר ולא פריקה נראה לי משום דפריקה מסיימי דרובץ תחת משאו על כרחך בפריקה משתעי וטעינה אתיא מבנין אב מפריקה וליכא למפרך מידי דצער בעלי חיים לאו דאורייתא וקרא אחרינא דכתיב מוקמינן ליה לטעינה ואף על גב דאתיא מבנין אב מילתא דאתיא מקל וחומר או מבנין אב טרה וכתב לה קרא. ומכל מקום לא אמרינן הכי אלא היכא דליכא למדרש מיניה מידי והכא מצינא למדרש מיניה דנימא בטעינה בשכר ולהכי כתביה דאי מפריקה ילפינן לא הוי בחנם. ומיהו קשיא לי דנהדר ונילף פריקה מטעינה ותהוי נמי פריקה בשכר. ועוד קשיא מנא ליה דרבנן סברי צער בעלי חיים דאורייתא ופריקה אתיא מקל וחומר דטעינה וייתורא דפריקה אתי לגלות על טעינה שהוא בשכר דילמא סברי כרבי יוסי הגלילי וצריך עיון ויש לומר דלרבי יוסי הגלילי לא ילפינן פריקה מטעינה דדריש תחת משאו ולא מפורק אבל עיקר הטעם דטעינה בשכר לא מצי למילף מהתם דאי לאו דידעינן מדוכתא אחרינא דטעינא בשכר הוה אמינא פריקה בשכר וטעינה בחנם דכיון דצער בעלי חיים דרבנן ושקולין הם ומייתורא דתחת משאו אנו צריכין לומר דאחד מהם בחנם הוה מצינו למדרש תחת משאו בשכר

• צער בעלי חיים חלק ב

פרק י"א - לה

ולא מפורק בשכר אלא בחנם אבל השתא דידעינן דמעינה בשכר על כרחך דרשינן מינה דפריקה בחנם והשתא ניחא נמי דרבנן לא מצי סברי כרבי יוסי הגלילי דכיון דלא דרשי תחת משאו הוה אמינא דמעינה בחנם ופריקה בשכר כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן לקמן גבי הא דאמרינן רבי יוסי הגלילי במעינה כרבנן סבירא ליה. ונראה דהשתא לכולי עלמא אפילו למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא לא קאי האי דיוקא דרבא דאמר דקל וחומר משום דצער בעלי חיים דאורייתא איתיה אלא בלאו הכי נמי איתיה לקל וחומר משום דלעולם בפריקה איכא צערא דמריה טפי ממעינה אי נמי משום חסרון כים דאף על גב דבטיל במעינה משוקא האי דחמריה מאית הוי חסרון טפי שהרי אבד חמורו וחסר כיסו ממה שהיה ואלו מעינה אף על פי שלא הרויח בשוק לא חיסר כיסו ממה שהיה.

והיינו דקא סלקא דעתין מאן שמעת ליה האי סברא רבנן משום דהוה סלקא דעתין טעמייהו דרבנן מקל וחומר דרבא ואף על גב דקשיא ליה מה לי רובין מה לי רבצן. ומהדרין רבי יוסי הגלילי בלאו הכי נמי אית ליה קל וחומר והוא הדין לרבנן. מעתה ולהאי פירושא תחת משאו לאו קרא יתירה הוא למדרש ביה ולא מפורק אלא סברא היא מקל וחומר כדאיתמר לעיל וקרא למסמך ביה בעלמא נקט ליה. ויש לומר לשון אחר דמעיקרא קאמר מאן שמעת ליה האי סברא רבנן משום דאינהו תנו לה במתניתין ולא משום קל וחומר דהא השתא דמוקמינן ברייתא לרבנן צער בעלי חיים לאו דאורייתא ופריק רבי יוסי הגלילי נמי כרבנן סבירא ליה ולא מדין קל וחומר אלא מהאי קרא ולא תחת מפורק הלכך השתא נמי לרבנן משום קרא הוא ואידחי לה כולה סוגיין דלעיל. ואף על גב דאידיהו לה שמע מינה דרבא מדאשכחן לרבי יוסי הגלילי דסבר במעינה כרבנן. מיהו הילכתא צער בעלי חיים דאורייתא. עד כאן.

והרשב"א כתב כלשון ראשון גבי הא דאמרינן תדע דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דקתני רישא הלך וישב לו וכו' וזה לשונו, קשיא לי אם כן מנא ליהו לרבנן דפריקה ומעינה בשכר. יש לומר משום קל וחומר דחסרון כים וקסלקא דעתין דביטולא דשוקא לא חשיב חסרון כים דביטול כים לאו חסרון הוא אבל פריקה וכו' מאית חמריה וכו' ואי משום גנבי לחששא דדילמא אתו גנבי לא חיישינן דבר תורה. עד כאן.

והר"ן כתב כלשון אחרון וזה לשונו, יש לומר נפקא ליה מדרשא דתחת משאו ולא מפורק דפרשינן לא מפורק בחנם אלא בשכר ואף על גב דהא מצטרין ליה תחת משאו למשוי שיכול לעמוד בה תרתני שמע מינה דמדכתיב משאו

משמע שייכול לעמוד בו ומדכתיב תחת ולא כתב במשאו משמע ולא מפורק. ולפי זה אפשר דרבנן נמי מהכא משמע להו דטעינה בשכר ואם כן קל וחומר דרבא דלעיל אידחי אלא מיהו כיון דרבנן דרשי תחת משאו ולא שמעינן מיניה דמשאו שאינו יכול לעמוד בו פטור משמע דטעמא דמילתא משום דסבירא ליה דצער בעלי חיים דאורייתא ומשום הכי לא מצי לאוקמינן למפטר משוי שאינו יכול לעמוד בו ומוקמי ליה למדרש ולא מפורק עד כאן לשונו לקמן גבי הא דאמרינן רבי יוסי הגלילי בטעינה כרבנן סבירא ליה.

כתב הגליון וזה לשונו, כתוב בתוספות ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא אבל אי הוי צער בעלי חיים דרבנן היה פטור. נראה שמוכיחין זה דאין לומר דנקטיה לומר אפילו אם תמצא לומר צער בעלי חיים דאורייתא אתי שפיר אם כן לימא תחלה לעולם אימא לך צער בעלי חיים דאורייתא והכי קאמר וכו' אילימא לבסוף ולעולם אימא לך צער בעלי חיים דאורייתא ומדקאמר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא משמע דכי אמרינן הכי אז סבירא ליה צער בעלי חיים דאורייתא. עד כאן.

כתוב בגליון תוספות לא מצי למימר דלרבי יוסי אין זקוק בהנם אבל בשכר חייב דצער בעלי חיים דאורייתא ורבנן זקוק לו אפילו בהנם דתמת משאו לא דרשי. דאם כן ברייתא דלקמן דסבירא ליה דצער בעלי חיים לאו דאורייתא מני. ועוד דאין זקוק לו משמע אפילו בשכר. עד כאן. וכתב עליו הגליון וזה לשונו כתוב בגליון תוספות דאם כן ברייתא דלקמן דסבירא ליה דצער בעלי חיים לאו דאורייתא מני. פירוש הך ברייתא בהמת גוי וחדלת דמשמע לגמרי דהאחרות איכא למימר אפילו כרבנן וחייב בשכר אבל וחדלת משמע לגמרי כדפירש תוספות. ואין לומר ולהקשות דנימא דאתיא כרבי שמעון וקאי אטעינה והכא קאמר בטעינה וחדלת דממה נפשך איירי גם בטעינה דאפילו איירי בפריקה מכל מקום נילף מינה כל שכן טעינה לפטור. דיש לומר רבי שמעון על כרחך לא דריש וחדלת דוחדלת משמו לגמרי מאן דדריש ליה כדפירש תוספות וכיון דקסבר צער בעלי חיים דאורייתא כדפרישית לעיל אם כן אי דריש וחדלת אם כן לדידיה אמאי לא מסיימי קראי הא לדידיה וחדלת לא מצי קאי אפריקה כיון דאיכא צער בעלי חיים ועל כרחך היה צריך להיות בטעינה. עד כאן.

לימא מסייע ליה בהמת גוי חייב לטפל בה כבהמת ישראל ואי אמרית צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי חייב. ואם תאמר ואפילו לדידן היכי ניחא דהא אחיך כתיב. ויש לומר דכי כתיב אחיך היינו בקרא דנופלים בדרך דאיירי בטעינה דליכא שכר אבל בפריקה לא כתיב אחיך אלא שונאך אפילו גוי במשמע ולא

• **צער בעלי חיים חלק ב**

פרק י"א - לז

ילפינן מטעינה. אבל אלו אמרינן צער בעלי חיים לאו דאורייתא אז ודאי ילפינן לפריקה מטעינה דכתיב בה אחיך ולא גוי. כן נראה לי.

אבל בתוספות כתבו דלעולם דרשינן אחיך ולא גוי ומיהו אי אמרינן צער בעלי חיים דאורייתא אז ודאי ילפינן לפריקה מטעינה דכתיב ולא גוי בחנם אלא בשכר. ופרקינן משום איבה כלומר דלעולם צער בעלי חיים לאו דאורייתא ומשום איבה הוא דאמרי רבנן שיטפל בה ובשכר דמשום נטילת שכר ליכא איבה ואף על גב דלישראל עביד בחנם וכדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה. הרימב"א.

ואי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי חייב. אין להקשות מאי סלקא דעתיה דמקשה הא צריך לסבור טעמא דאיבה דאם לא כן היאך יישבה סיפא כי צריך לומר ולהטעינה יין נסך אין זקוק לה וכו' כדמסיק ואי לאו משום איבה אמאי נקט יין נסך דיש לומר דידע שפיר טעמא משום איבה אבל סלקא דעתיה דלא שייך למיתני ברישא חייב אי הוה רק משום איבה אלא הוי נמי משום צער בעלי חיים דאורייתא. גליון.

אלא אי אמרת מדאורייתא אמאי אין זקוק לה. תימה דילמא משום דאסור להשתכר ביין נסך ואפילו אין נותנין לו שכר לפריקה מכל מקום כך חשוב נהנה מיין נסך אם עושה לו בחנם כמו עושה לו בשכר כדמוכח בפרק כל שעה דפריך והרי אבר מן החי דרחמנא אמר לא יאכלו ותניא מנין שלא יושיט אדם אבר מן החי לבן נח וכו' הא לכלבו שרי דעל כרחך באבר מן החי דגוי איירי דדייקינן עלה בפרק קמא דעבודה זרה והא הכא דאי לא יהיב ליה שקיל וקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשול ואם כן היכי דייקינן הא לכלבו שרי אלא על כרחך מה שמושיט לגוי אבר מן החי שלו חשיב נהנה מאבר מן החי לפי שהגוי מחזיק לו טובה ולא אסר ליה אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול הלכך דייק שפיר הא לכלבו שרי. ויש לומר דשפיר דייק בשמעתין משום דמשמע אין זקוק לו בכל ענין בין קאי גוי התם בין לא קאי וכי לא קאי גוי התם לא חשיב נהנה לפי שאין הגוי מחזיק לו טובה. ועוד יש לומר דכיון שהוא מתכוין משום צערן של בעלי חיים ולא משום טובתו של גוי מה שהגוי מחזיק לו טובה הוי כהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו דשריא בפסחים בפרק כל שעה לכולי עלמא לא אפשר ולא קמכוין. הרא"ש.

והרימב"א כתב וזה לשונו, הכי נמי מסתברא. פירוש דטעמא משום איבה אבל צער בעלי חיים דרבנן דקתני סיפא היתה טעונה יין נסך אין זקוק לה פירוש ואפילו בשכר דאסור להיות רוצה בקיומו של יין נסך מדרבנן כדאיתא בפרק השוכר דעבודה זרה. ובשלמא אי אמרת צער בעלי חיים דרבנן ניהא דדחינן ליה

משום איך איסורא דיין נסך דחמיר טפי ומשום איבה ליכא ואפילו בשכר דיכול לומר אסור הוא לנו לקיים יין נסך דכהאי גוונא אשכחן בפרק קמא דעבודה זרה דאמרינן דידכו דלא מנמרי שבתא לא מחללינן עליהו שבתא. אלא אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי אין זקוק לה בשכר מיהת וליתי הצער דאורייתא ולידחי איסור קיום יין נסך דרבנן.

וּפְרָקִינָן דְּהַכִּי קָאָמַר וְלֹהֲטְעִינָה יִין נֶסֶךְ אִין זְקוּק לָהּ פִּירוּשׁ דְּסִיפָא לָאוּ בְּפִרְיָהּ מִיִּירֵי דְאִיכָא צֶעֶר בְּעֵלֵי חַיִּים אֵלּא כְּמַעֲנָה דְּלִיכָא צֶעֶר בְּעֵלֵי חַיִּים וּמִשׁוּם הֵכִי אִין זְקוּק לָהּ וְאִף עַל גַּב דְּרִישָׁא אִוקִימַנָּא בְּפִרְיָהּ וּמִשׁוּם הֵכִי חַיִּיב כַּה פִּירֵשׁ רִשׁ״י דְּהַשְׁתָּא סְבִירָא לִיהּ דְּרִישָׁא מִיִּירֵי בִּין בְּפִרְיָהּ וּבִין כְּמַעֲנָה שְׁחִיב לְמַפְל כַּה וּמִשׁוּם אִיבָה וְקִתְנֵי סִיפָא דְּלֹהֲטְעִינָה יִין נֶסֶךְ אִסוּר וּנְכוּן הוּא. וּמִסְתְּבֵרָא לְמִימַר דְּכַהֲאִי שִׁינוּיָא לֹא מִשְׁבָּשִׁינָן לִישְׁנָא דְּמִתְנִיתָא אֵלּא דְּגִרְסִינָן הִיתָה מַעֲנָה (בַּמְפִּיק ה"א) כְּלוּמַר טַעוֹן שְׁלַח. עַד כֹּאן.

כְּתוּב בְּגִלְיוֹן תּוֹסְפוֹת בְּשֵׁם רַבִּינוּ שְׁמִשׁוֹן זֹה לְשׁוֹנוּ, וְלֹהֲטְעִינָנוּ יִין נֶסֶךְ. אִין לְהַקְשׁוֹת דְּלוֹקֵי אִפְרִיקָה וְאִין זְקוּק לָהּ בַּחֲנָם אֲבָל בְּשִׁכְר חַיִּיב אֲבָל בְּשֹׂאֵר דְּבָרִים זְקוּק לָהּ אִפִּילוּ בַּחֲנָם מִשׁוּם אִיבָה. דִּאִין זְקוּק מִשְׁמַע אִפִּילוּ בְּשִׁכְר כְּדִפִּירֵשׁ. וְעוֹד דְּמִשׁוּם אִיבָה לֹא שְׁיִיךְ אֵלּא שְׁלַח יַעֲשֶׂה אִפִּילוּ בְּשִׁכְר. עַד כֹּאן.

זֹה לְשׁוֹן הַרְאֵב"ד ז"ל, הֵכִי קָאָמַר וְלֹהֲטְעִינָה יִין נֶסֶךְ אִין זְקוּק לָהּ. כְּלוּמַר הֵאִי תִנָּא וְדִאִי בִּין בְּפִרְיָהּ בִּין כְּמַעֲנָה קָאָמַר מִיהוּ בְּפִרְיָהּ דְּבַר תּוֹרָה הוּא וְאִפִּילוּ בִּיַּין נֶסֶךְ וּכְמַעֲנָה מִשׁוּם אִיבָה וְלֹהֲטְעִינָה יִין נֶסֶךְ אִין זְקוּק לָהּ. עַד כֹּאן.

תָּא שְׁמַע בְּהַמַּת גּוֹי וּמִשָּׂא יִשְׂרָאֵל וְחִדְלַת וְאִי צֶעֶר בְּעֵלֵי חַיִּים דְּאִוְרִיתָא וְכוּ' אֵלּא לָאוּ מִשׁוּם חֶסְרוֹן כִּים דְּבַהֲמָה וּבִיטוּל יִשְׂרָאֵל וְאִימַת גְּנָבִים וְהִכָּא לִיכָא חֶסְרוֹן כִּים דְּבַהֲמָה וּכְמַעֲנָה דִּישְׂרָאֵל נְמוּ לֹא הוּי וְסִיפָא דְּאִיכָא חֶסְרוֹן כִּים דְּבַהֲמָה דִּישְׂרָאֵל עֲזוּב. הִכָּא בְּמֵאִי עִסְקִינָן כְּמַעֲנָה וְכִיּוֹן דְּלִיכָא חֶסְרוֹן כִּים דְּבַהֲמָה לְשֹׂאֵר סְפִיקוֹת לֹא חִיִּישִׁינָן דְּבַר תּוֹרָה. אִי הֵכִי אִימָא סִיפָא בְּהַמַּת יִשְׂרָאֵל וּמִשׁוּי גּוֹי עֲזוּב וְאִי כְּמַעֲנָה אִמָּאִי הָא חֶסֶר לִיהּ חֲשֵׁשָׁא דְּמִשׁוּי כִּי הֵיכִי דְּחֶסֶר בְּרִישָׁא חֲשֵׁשָׁא דְּבַהֲמָה. וְשִׁנֵּי לִיהּ מִשׁוּם צֶעֶרָא דִּישְׂרָאֵל. פִּירוּשׁ חֶמֶר יִשְׂרָאֵל הוּא וְהַכֵּל בְּשִׁמְרַתָּה וְהֵרִי הוּא כְּאֵלוּ הַכֵּל שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְרִישָׁא בְּחֶמֶר גּוֹי וְהַכֵּל בְּשִׁמְרַתָּה וְכֵאלוּ שֶׁל גּוֹי. הַרְאֵב"ד ז"ל.

כְּתוּב בְּגִלְיוֹן תּוֹסְפוֹת תִּימָה הָא אִיצְטְרִיךְ לְזִקְן וְאִינָה לְפִי כְּבוֹדוֹ דְּמִאֲבִידָה לֹא יִלְפִינָן דְּצִרִיכֵי כְּדֹאִיתָא לְעִיל. וְאִי לְבַהֲמַת גּוֹי זְקֵן וְאִינָה לְפִי כְּבוֹדוֹ מִנָּא לָן. עַד כֹּאן. וְעִיַּין לְקַמָּן בְּסוּף הַסּוּגִיָּא בְּתִשׁוּבַת מוֹרְנוּ הַרְבֵּי גַר"ו.

אִי הֵכִי אִימָא סִיפָא בְּהַמַּת יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא בְּפִרְיָהּ אִיִּירֵי וְצֶעֶר בְּעֵלֵי חַיִּים דְּרַבְנָן וּבְבַהֲמַת גּוֹי לֹא גִזְרוּ וְלֹהֲכֵי בְּרִישָׁא וְחִדְלַת וּבְסִיפָא דְּבַהֲמַת

• **צער בעלי חיים חלק ב**

פרק י"א - לט

ישראל הוא עזוב תעזוב מדרבנן ואף על גב דמדרבנן איירי נקט לישנא דקרא לסמינא בעלמא. אבל אי במעינה איירי אמאי. ואם תאמר היכי הוה ניהא ליה רישא וחדלת נהי דמשום צער בעלי חיים לא גזור בבחמת גוי תיפוק ליה משום איבה. ויש לומר כיון דמשוי מישראל הוא לית ליה לגוי איבה מימר אמר לישראל חברו אינו מסייע לי לא כל שכן. הרא"ש ז"ל.

והרשב"א ז"ל תירץ דהכא בשיד ישראל תקיפה על אומות העולם. ובריייתא דלעיל דאוקימנא משום איבה בשיד אומות העולם תקיפה על עצמם. עד כאן.

הא מני רבי יוסי היא. ואם תאמר לוקמה כרבנן והאי וחדלת בהנם אבל בשכר מחייב. יש לומר דשינויא דחיקא הוא דחדלת משמע לגמרי ומשום הכי משני הא מני רבי יוסי הגלילי היא דשינויא מעליא הוא. אבל לעיל לא מצי לשנויא הכי משום דסיפא רבי יוסי הגלילי היא דקאמר תחת משאו מכלל דרישא לאו רבי יוסי הגלילי היא ולחכי איצטריך לשנווי הכי. תלמיד הר"פ.

תא שמע אוהב לפרוק וכו' ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיפא. פירוש דהוי חובה דאורייתא.

תא שמע אוהב לפרוק וכו' ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיפא. פירוש דהוי חובה דאורייתא. ופרקינן דאפילו הכי לכוף את יצרו עדיף וכדי לדחות בו צער בעלי חיים דאורייתא. והקשו בתוספות והא במסכת פסחים אמרינן דשונא האמור כאן במקרא היינו שונא מחמת עבירה שמצוה לשנאותה ואם כן למה יכוף את יצרו ותירצו דאפילו הכי אין לו להראות איבה בגלוי דאם כן אף הוא ישנאהו דהא כתיב כמים הפנים לפנים ואולי יבאו לידי שנאה רבה וקטטה גמורה ולא נהירא והרמב"ן תירץ דהאי מתניתא לאו אשונא דקרא קאי דהתם ודאי אוהבו עדיף משונאו שהוא שונא לשמים ולבריות ומקרא מלא הלא משנאיך ה' אשנא אלא הכא אשונא דעלמא קאי דעביד ביה איסורא כי שני ליה ולפיכך ראוי שיכוף את יצרו. וזה נראה יותר נכון. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ תירץ כתירוץ ראשון וזה לשונו, יש לומר אף על גב דהאי קרא מייירי בשונא מחמת עבירה מכל מקום שייך ביה כפיית יצר דכיון שהוא שונאו אם כן גם חברו נמי שונאו דכתיב כמים הפנים לפנים ומתוך כך באים לידי שנאה גמורה ולכך שייך ביה כפיית יצר. עד כאן.

משום צער בעלי חיים דאורייתא

תא שמע רובין ולא רבצן. כלומר ולא רבצן הרגיל בכך. תחת משאו ולא מפורק פרישנא לקמן ולא מפורק בחנם אלא בשכר וכרבנן דאמרי פריקה בחנם

ומעינה בשכר. תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו. ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ מה לי רבצן. ואם תאמר ואמאי לא פרכינן נמי מתחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו בחנם ולא משאוי שאינו יכול לעמוד בו בחנם אלא בשכר וכדאמרינן לעיל הכא נמי לימא דהכי קאמר רובץ בחנם ולא רבצן בחנם אלא בשכר משום צער בעלי חיים דאורייתא. ותירץ רבי יוסי דעיקר דרשא דהכא היינו רובץ ולא רבצן ואלו תחת משאו ולא מפורק לא הוי עיקר אלא מילתא בעלמא אמרינן תחת משאו דהיינו פריקה בחנם ולא מפורק דהיינו מעינה דההוא בשכר הוא כדין מעינה האמור במקומו בפסוק נפלים בדרך דמייתורא דקראי הוא דנפקא לן מעינה בשכרן אלא דאסמכיה תנא הכא אקרא לאשמעינן אנב אורחיה דכרבנן סבירא ליה אבל רובץ ולא רבצן היינו עיקר דרשא ומיעוט גמור הוא רובץ ולא רבצן דהא אין פריקה כתובה במקום אחר עד שנאמר רובץ ולא רבצן כדין האמור כאן אלא כדין פריקה האמורה במקום אחר וכיון שכן על כרחך ממעטינן לה לגמרי ולא רבצן אפילו בשכר. הריטב"א.

וזה לשון תלמוד ה"ר פריק, מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבנן ואם כן הדרא קושיא לדוכתיה ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ מה לי רבצן. ואם תאמר וליתני רובץ בחנם רבצן בשכר. ויש לומר דליכא למימר הכי דדוקא בתחת משאו ולא מפורק שייך שפיר למימר הכי ולא מפורק דהיינו מעינה בחנם אלא בשכר כדין מעינה דהויא בשכר אבל רובץ ולא רבצן ליכא למימר הכי רובץ בחנם ולא רבצן בחנם אלא בשכר כדין פריקה המפורשת במקום אחר דהא אין פריקה נכתבת במקום אחר אלא בהאי קרא דכתיב רובץ ואם כן כי ממעטינן רובץ ולא רבצן אפילו מבשכר ומדכתיב רובץ ממעטינן ליה ומשום הכי פריך אי צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ וכו' עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו, כתוב בתוספות ויש לומר דניחא ליה לשנויי כרבי יוסי הגלילי כדמוכח דאתי בוותיה. ואין להקשות אמאי מוכח דאתי בוותיה נימא דכולה רבנן ודרשי תחת משאו בחנם שאינו יכול לעמוד בו בשכר דומיא דתחת משאו ולא מפורק דהוי הפירוש הכי. ויש לומר דאקשינן לה אי אתי כרבנן מה צריך לדרוש תחת משאו ולא מפורק תיפוק ליה דמעינה בשכר דאם לא כן לשתוק מפריקה אבל לרבי יוסי הגלילי אי לאו תחת משאו הוה אמינא כיון דלא ידעינן דמעינה בשכר אלא מכה מדאיצטריך פריקה הוה אמינא המדאיצטריך רק אמעינה דלית בה חסרון כים אבל אי אית בה חסרון כים דינה כפריקה אבל השתא ממעטינן מתחת משאו מעינה דאית בה חסרון כים הדומה לפריקה שלא תהא בחנם כפריקה אלא תהא כמעינה דלית בה חסרון כים להכי אהני ולא מפורק. עד כאן.

רובץ שלא יהא רבצן

ירושלמי תני רובץ שלא יהא רבצן. וחזר ותנא פורק עמו אפילו מאה פעמים. הן דתימר רובץ שלא יהא רבצן בהן דמפיל גרמיה. והן דתימר פורק עמו אפילו מאה פומים בהן דנפל אנים. עד כאן. הרשב"א.

הכי נמי מסתברא מדקתני תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו מאן שמעת ליה וכו' לפי פירוש רש"י דלעיל יבא בטוב. אבל לפירוש התוספות קצת קשה דהא רבנן נמי דרשי הכי דמשאוי שיכול לעמוד בו בחנם ושאינו יכול לעמוד בו בשכר. אלא שיש לומר דמכל מקום לא שמעינן להו בהדיא הכין וכיון דכין לית לן לאוקמי אלא כרבי יוסי דשמעינן ליה הכין בהדיא והיינו דקאמר הכי נמי מסתברא. הריטב"א.

ולענין פסק הלכה פסקו הגאונים וכן הרי"ף כרבא דצער בעלי חיים דאורייתא

ולענין פסק הלכה פסקו הגאונים וכן הרי"ף כרבא דצער בעלי חיים דאורייתא. ואם תאמר כיון דצער בעלי חיים דאורייתא זקן ואינה לפי כבודו למה אינו פורק משום צער בעלי חיים. כתב הרמב"ן דעשה דכבוד תורה עדיף. ואין זה מחזור וכו' ככתוב בנימוקי יוסף. הר"ן.

ומורנו הרב נר"ו כתב בתשובת שאלה סימן אלאף שי"ד וזה לשונו, אני אומר שלא היתה כוונת הרמב"ן במה שאמר דעשה כבוד תורה עדיף דוקא בזקן שקנה חכמה אלא אפילו זקן מכובד ומשום דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה כל שכן שידחה צער בעלי חיים אפילו שהוא מן התורה שהרי אין בו לא ולא עשה. עד כאן.

וכבר כתבתי לעיל שדעת הריטב"א משום רבו דזקן ואינה לפי כבודו היינו דוקא זקן בחכמה. עיין שם.

ונשאל מורנו הרב נר"ו דאיך פסק הרמב"ם פרק י"ג מהלכות רוצח ושמירת נפש אם היה בעל הבחמה והלך וישב לו ואמר לזה שפגע בו עליך המצוה אם רצית לפרוק פרוק הרי זה פטור שנאמר עמו. עוד כתב אבל בהמת גוי ומשאוי אינו חייב למפל בו אלא משום איבה ואמאי הא איכא משום צער בעלי חיים. והשיב וזה לשונו, איברא דכולה סוגיא משמע דבחנם פטור אבל בשכר חייב אבל הרב לא איירי בהלכות רוצח אלא בדין חיוב הפריקה ומשום הכי כתב פטור מדין פריקה אבל חייב משום צער בעלי חיים ונפקא מינה שחזור בו ותובע שכרו בבית דין. אי נמי דמותר לקחת השכר והיינו דלא כתב אינו חייב למפל בו כמו שכתב

גבי גוי וגבי גוי כלל הרב דין פריקה ומעינה יחד וכתב דאין חייב למפל בו אלא משום איבה ומשום טעינה כתב כן דליכא צער בעלי חיים אבל בפריקה איכא תרי טעמי משום צער בעלי חיים ומשום איבה וכיון דלא נפקא מינה מידי דסוף סוף חייב למפל משום איבה לא הוצרך לפרש. שוב ראיתי שכתב הרא"ש כן וזה לשונו, ואם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק וכו' עד ורבצן ועומד חייב בשכר. עד כאן.

ולעיקר קושיית הר"ן שכתב ואם תאמר כיון דצער בעלי חיים דאורייתא זקן ואינה לפי כבודו למה אינו פורק וכו' ככתוב לעיל.

הקשה מורנו הרב נר"ו וזה לשונו, ואם תאמר עיקר השאלה אין לה מקום ואמאי דחקו לתרץ דמאי שנא אבידה מפריקה וכי היכי דגבי אבידה זקן ואינה לפי כבודו פטור פריקה נמי פטור וכי תימא דגורת הכתוב באבידה דכתיב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם נילף מינה במה מצינו. ויש לומר דלא ילפינן מהדדי דאם כן לכתוב אבידה ואתי פריקה מינה ותלמודא מצריך להו לעיל. ולדידן נמי לא יליף פריקה מאבידה משום דאבידה ליכא צערא דבהמה ומשום הכי זקן פטור אבל פריקה דאיכא נמי צערא דידה אימר אפילו זקן ואינה לפי כבודו חייב וזו היא קושיית הראשונים.

ואם תאמר כיון דליכא למילף מאבידה מנא להו כל שבשלו פורק וטוען בשל חברו נמי פורק וטוען וכל שבשלו אינו פורק וטוען וכו'. ויש לומר דגבי טעינה נמי כתיב והתעלמת מהם ודרשינן פעמים שאתה מתעלם אבל בפריקה קשיא להו דלא כתיב והתעלמת ומטעינה לא אתי שכן אין בה צער בעלי חיים.

ואני בעניי אומר דלא קשיא דגבי פריקה נמי כתיב וחדלת פעמים שאתה חדל הא כיצד זקן ואינה לפי כבודו. ואם תאמר הא איצטריך וחדלת להא דתניא בהמת גוי ומשוי של ישראל וחדלת. לא קשיא דהא מוקמינן לה כרבי יוסי הגלילי דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא אבל לרבנן דסבירי להו צער בעלי חיים דאורייתא בהמת גוי ומשאוי של ישראל חייב לפרוק ואם כן וחדלת למה לי אלא לאשמועינן דזקן ואינה לפי כבודו פעמים שהוא חדל. כן נראה לי. עד כאן בתשובה הנזכרת.

וכתוב בשיטה וזה לשונו, נראה לי דאף בפריקה מותר לו ליקח שכר מן הגוי וכיון דקיימא לן דצער בעלי חיים דאורייתא לא שנא רובץ ולא שנא עומד ולא שנא רבצן ולא שנא משוי שיכול לעמוד בו ולא שנא שאינו יכול לעמוד בו בכל ענין חייב. ואיכא מאן דאמר דבעומד וברבצן חייב בשכר אבל לא בהנם ואנן מסתבר לן דחייב בהנם. עד כאן.

• צער בעלי חיים חלק ב

פרק י"א - מג

וכתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו, אפילו אם טענה בעל הבהמה יותר ממשאה חייב למפל בה דצער בעלי חיים דאורייתא. נראה לומר הני מילי לפרוק אבל למעון מצוה קעביד שלא למעון עלה. עד כאן.

ומדדה עמו אותו שהמעינו כדי שלא יחזור ויפול המשאוי עד פרסה. והוא מעין מצות פריקה אי נמי להמעינו פעם אחרת דאפשר לבא לידי פריקה. נוטל שכר מאותו דדוי. ה"ר יהונתן.

מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא וכו' קשיא לן והיאך אפשר לאוקמה כרבנן והא קתני תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בה ורבנן הא לית להו הכין. ויש לומר דקסלקא דעתיה דהאי מקשה השתא דאי אפשר לאוקמי כולה ברייתא כחד תנא אלא תברה רישא רבנן וסיפא רבי יוסי ואמר ליה כולה רבי יוסי ובמענה סבירא ליה כרבנן. הרשב"א.

תלמוד לומר כי תפגע. אף על גב דכי תפגע כתיב באבידה וכי תראה כתיב בפריקה ילפינן מהדדי. הרא"ש ז"ל.

וכתוב בגליון תוספות ואי גרסינן לא תראה כתיב באבידה בפרשת כי תצא ליתא דהא ברייתא איירי בפריקה דקתני מדדה עמהם עד פרסה. עד כאן.

זהו ריב. ואית דגרסי רוס בוא"ו לפי שיש באותו חשבון רס"ו אמות ומיל אלפים כדמוכה ביומא בפרק שני שעירים ושבעה ומחצה פעמים רס"ו ושני שלישי אמה ישנן במיל. הרא"ש ז"ל.

שבעה ומחצה במיל

וזה לשון הריטב"א, **שבעה ומחצה במיל.** פירוש שהמיל הוא שבעה ריסין ומחצה. וכן פירש רש"י בבבא קמא. נמצא ריב חלק אחד מט"ו במיל והמיל הוא אלפים אמה כדאיתא בפרק שני שעירים עולה הריב קל"ג אמינ ותלתא דאמתא ויש גורסים רוס ומפרשי כי יש במיל שבעה רצועות ומחצה כל אחד מן השבעה של רס"ו אמות ושני שלישי אמה והמחצה היא רצועה של קל"ג ושלישי אמה והחלק השלם נקרא רוס מפני שיש בו רס"ו אמות ושני שלישי אמה. ומכל מקום החלק האחד שאנו נוטלין ממנו הוא המחצה דהיינו הקל"ג ושלישי ועולה הכל לחלק אחד מט"ו וכמו שאמרנו. עד כאן.

כתוב בגליון וזה לשונו, כתוב בתוספות אית דגרסי רוס וכו'. פירוש דשבעה ומחצה פעמים רוס הם אלפים חסר חמשה דהוי מיל. וקל להבין. עד כאן.

דפריקה עדיפא דצער בעלי חיים

מהר"ם שיף

גמרא ואפילו רבי שמעון לא קאמר וכו'. אבל מסיימי קראי ונכתבו תרוייהו מודה דילפינן קל וחומר והיה סבירא ליה גם כן כרבנן דפריקה בחנם ומעינה בשכר דבהא לא פליגי רק סבירא ליה זה וזה שוין משום דלא מסיימי קראי. אבל אין נראה לומר אי הוי מסיימי קראי מעינה לא צריך למיכתב פריקה [וע"כ משום קל וחומר דצער בעלי חיים] דמנ"ל מכח קל וחומר דלמא במה מצינו דלמה יגרע פריקה מטעינה [אלא על כרחך הא מסיימי הוי ידעינן דפריקה בחנם ומעינה בשכר וע"כ דפריקה הוי ידעינן מקל וחומר דאיכא ביה נמי צער בעלי חיים ולא נכתב רק להורות דמעינה בשכר דלית ביה צער בעלי חיים דאם לא כן מאי שנא פריקה מטעינה] ולעיל אמרינן וצריכא דאי כתב פריקה ה"א משום דצער בעלי חיים כו' ואיכא למיפרך [מה לפריקה שכן צער בעלי חיים] הא לא"ה הוי ילפינן מעינה מפריקה אף על גב דליכא קל וחומר וכן אי כתיב אבידה וכו'. ועוד דאם כן הול"ל בקצרה השתא דלא מסיימי קראי למה לי תרוייהו ע"כ משום דה"א דאתיא לפריקה ולילף מעינה מניה במה מצינו אלא על כרחך דפריקה עדיפא דצער בעלי חיים. לכן נראה דאה"נ דדיוקא [דצער בעלי חיים דאורייתא] כפשוטו דהשתא ל"ל תרי קראי רק בניחותא קאמר דמדרבנן שמעינן כפשוטו דפריקה עדיפא מטעינה ואפילו לרבי שמעון דשניהם שוין היינו משום דלא מיסיימי וכו' הא לא"ה הוי יליף קל וחומר [והוי ילפינן דמעינה בשכר כרבנן] דהא סבירא ליה ע"כ צער בעלי חיים דאורייתא [מכח הוכחה דאף אי לא מסיימי ל"ל תרתי דאף אי ה"א דאתיא לפריקה הוי ידעינן מעינה במה הצד וע"כ דצער בעלי חיים דאורייתא וממילא דאי הוו מסיימי קראי הוי סבירא ליה כרבנן ולא דהא דאמר הא אי הוי מסיימי קראי הוא ההוכחה דהא ההוכחה הוא אף אי לא מסיימי קראי]. כן למדתי עם א' בחילוקי ונראה דפשוט האמת כן הוא. ואמר ליה דמשום חסרון כים נכתב דכיון דמעינה שיש בה חסרון כים נוכל ללמוד מפריקה בחנם אף מעינה דלית בה חסרון כים נמי הוי בחנם דמ"ש כמו שכתבו התוספות בסמוך כדיבור המתחיל מי לא עסקינן ואפילו למה דכתב פריקה אמרינן בסמוך הכי דמיתר פריקה לדרשא אחריתא [וכמו שכתבו התוספות] כל שכן השתא דלא מייתרא. מיהו יש לומר דבשלמא אי נכתב מעינה כיון דנכתב סתמא ע"כ אין סברא לחלק בנתים דבחדא מחתא מחתינהו דחייב לטוענו וכיון דמעינה שיש בה חסרון כים ע"כ לא גרע מפריקה אם כן גם מעינה שאין בה חסרון כים ואם כן אין סברא לומר שפריקה נכתב לאורויי אטעינה בשכר שאין זה סברא מכוון של התורה דהא הא דפריקה עדיפא הוי מצד חומרא דחסרון כים אלא על כרחך דאין

• צער בעלי חיים חלק ב

פרק י"א ~ מה

הומרא זו עושה רק צער בעלי חיים דהשתא איכא שפיר למימר דפריקה אורי לן דטעינה בשכר אבל אי לא נכתב רק פריקה לרבי שמעון מה דנוכל למילף מניה ילפינן וטעינה שאין בה חסרון כים לא נוכל למילף מניה ולהכי אצטריך למיכתב ב' קראי ודלמא לעולם דצער בעלי חיים לאו דאורייתא גם ממו"ש התוספות בדיבור המתחיל מכלל דתנא קמא כו' ואם תאמר ולר"י כו' ויש לומר דדריש קל וחומר כו' נימא דסבירא ליה דנכתוב חד קרא ונילף במה מצינו בלא קל וחומר רק מכל מקום הסברא דפריקה חמורה מטעינה מנ"ל כיון דצער בעלי חיים לאו דאורייתא ונאמר דהכל בחנם כמו שכתבו התוספות לעיל באותו דיבור ויש לומר דכל הסוגיא מוכחת וכו'.

גמ' לימא מסייע ליה בהמת עובדי כוכבים כו'. אמר ליה היאך הבין סיפא דברייתא ע"כ צריך לומר ולהטעינה יין כו' הא שאר דברים זקוק לה וע"כ משום איבה יש לומר דרישא משמע ליה דאיירי בלא טעם איבה מדקאמר כבהמת ישראל והתרצין יש לומר דאדרבה בזה מורה דלא תימא בע"כ טעמא דמטפל כבהמת עובדי כוכבים משום צער בעלי חיים [ובפריקה דוקא] לזה אמר כבהמת ישראל דהיינו בין פריקה בין טעינה אם כן ע"כ טעם אחר יש בזה כן למדתי לאחד בחילוקי.

בתוספות בדיבור המתחיל מכלל דתנא קמא סבר כו' ואם תאמר ודלמא זקוק לו מדרבנן. דאמר ליה אם כן במאי פליגי [דהיאך מרומז בדרבי יוסי הגלילי דפוטור אף מדרבנן] דהשתא נמי [היכן מרומז פלוגתא דהא] לא קאמר רבי יוסי הגלילי רק דפטור ממצות פריקה בחנם ודלמא

צער בעלי חיים דאורייתא וחייב בשכר אלא צריך לומר שרצה לומר כיון דכתיב תחת משאו פטור לגמרי דכיון דאין בו משום מצות פריקה אין עוד חיוב כאן.

באותו דיבור ויש לומר דכל הסוגיא מוכחת כו'. לכאורה נראה דלא הוי צריכי לזה דאי צער בעלי חיים דאורייתא אפילו בחנם אם כן פריקה דכתב רחמנא למה לי ולכתוב חד קרא וע"כ לפריקה אין צריך דאמר ליה דהשתא אורי לן דצער בעלי חיים דאורייתא ז"א דבשמעתין משמע דצער בעלי חיים בעלמא נלמוד רק מדבריהם אנו שומעין שהוא כן דקאמר אבל מסיימי קראי דרשינן קל וחומר דלא לכתוב פריקה וכן כולה שמעתין רק בסמוך הבין פטור משמע לגמרי פטור אפילו בשכר כמו שכתוב מי סברת פטור כו'. ובזה דברים בטלים כתב מהרבי שמעון בזה לקשר הואם תאמר ראשון וז"ל סמכו קושיתם אהאי פירושים דלעיל משום דהוי איכא למימר לרבי יוסי הגלילי נמי דסבר צער בעלי חיים לאו דאורייתא היינו בחנם אבל בשכר חייב דהשתא שפיר איכא למיעבד קל וחומר צער בעלי

חיים אבל לפי האי פירושם דלעיל דע"כ לפי סברת המקשה רבנן דרשי משאו דאינו חייב בחנם ומשום צער בעלי חיים אינו חייב אלא בשכר אם כן לרבי יוסי הגלילי ע"כ אפילו בשכר פטור ואם כן מ"ש טעינה מפריקה דליכא קל וחומר עד כאן. ולשוא צירף צורף ואינו מחוור לי מ"ש ודלמא זקוק מדרבנן כו' וסיימו בדבריהם אינו חייב לסייע אפילו בשכר ומייתי ראייה אהא וזה ודאי אין צריך לפנים דאי לאו דאורייתא פטור אפילו בשכר אבל דלמא זקוק מדרבנן וכדבסמוך בגמ' בהדיא הא מני רבי יוסי הגלילי דאמר צער בעלי חיים דרבנן וצריך לומר צער בעלי חיים דרבנן רצה לומר לענין שאר מילי לחלוב כו' אבל אינו עושה סברא לסייעו לבהמת חבירו ועיין.

פני יהושע

בגמרא מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא ואפילו רבי שמעון לא קאמר כו'. ולכאורה הלשון תמוה דהא רבי שמעון ורבנן גופיהו לא מפרשי טעינהו בהדיא אלא סתמא דתלמודא קאמר דפליגי בהכי ואם כן היא גופא תקשה מנ"ל דטעמא דרבי שמעון משום דלא מסיימי קראי דלמא משום דלא דריש קל וחומר דסבירא ליה צער בעלי חיים לאו דאורייתא. ועוד קשה דלרבנן נמי תקשי מנ"ל דמקל וחומר ילפי לה דלמא משום דדרשי תחת משאו ולא מפורק כדאמרינן לקמן בברייתא ואם כן דייקי רבנן כדדייקינן לקמן אילמא ולא מפורק לגמרי הא כתיב הקם תקים, אלא על כרחך דתחת משאו בחנם ולא מפורק דהיינו טעינה בחנם אלא בשכר, ואף על גב דלקמן מוקמינן להאי ברייתא אליבא דרבי יוסי הגלילי דוקא היינו לשאר מילי דקתני בה ואליבא דרבא דסבירא ליה דלרבנן צער בעלי חיים דאורייתא אבל היא גופא תקשה דלמא רבנן נמי סברי לאו דאורייתא ואדרבא לרבנן שייך יותר האי דרשא דכיון דלית להו תחת משאו משוי שייכול לעמוד בה ע"כ מייתר להו תחת משאו לולא מפורק דבשכר. ויש ליישב בדוחק דהא דקאמר מדברי שניהם נלמד אסתמא דתלמודא קאי מדמוקי פלוגתייהו בהכי ע"כ היינו משום דסובר בפשיטות דלכו"ע צער בעלי חיים דאורייתא ושקיל וטרי בזה עד סוף המסקנא דמשכח להדיא לרבי יוסי הגלילי דסבירא ליה דלאו דאורייתא אם כן באמת נדחו דברי רבא, וכן מאי דפשיטא ליה לסתמא דתלמודא דבהכי פליגי דיש לומר דכו"ע סברי לאו דאורייתא אלא בדרשא דתחת משאו פליגי כל הני תנאי לענין בשכר וכן לענין משוי שייכול לעמוד בה והארכתי בזה לפי שעפ"ז נתיישבו היטב דברי הרמב"ם דפסק (בפ"ג מהלכות רוצח ה"א) בדיני פריקה כמ"ד צער בעלי חיים לאו דאורייתא כמו שכתוב שם באריכות דמוכח כן מדבריו והכ"י נדחק שם ליישבו כמ"ד דאורייתא ולפי מה שכתבתי נתיישב היטב דיש לומר דכו"ע סברי לאו דאורייתא והארכתי שם ודו"ק.

צער בעלי חיים חלק ב

פרק י"א - מז

בתוספות בדיבור המתחיל מכלל דתנא קמא סבר כו' ואם תאמר ולרבי יוסי הגלילי כו' מאי שנא טעינה מפריקה. עיין במהרש"א שדברי התוספות נמשכים לדבריהם הקודמים דבלא"ה הייתי אומר דהא דקאמר רבי יוסי הגלילי אינו זקוק לו היינו בחנם אבל בשכר חייב דלעולם אית ליה צער בעלי חיים דאורייתא אבל לדבריהם הקודמים מקשו שפיר ע"ש. מיהו קשיא לי דלמא טעמא דר"י דטעינה בשכר היינו משום דדריש לקמן תחת משאו ולא מפורק ואם כן ע"כ דטעינה בשכר כדדייק

הש"ס לקמן וכדכתיבנא לעיל בסמוך, ואף על גב דר"י דריש תחת משאו משוי שיכול לעמוד בו מכל מקום משמע לכאורה דהאי ממשאו נפקא ליה ומתחת יליף ולא מפורק ואפשר דהתוספות סבירא ליה דר"י לאו מייתורא דתחת יליף ולא מפורק, דאיצטריך ליה למשוי שיכול לעמוד בו והאי דלא מפורק ע"כ יליף לה מטעמא אחרנא והא דנקט תחת משאו ולא מפורק לישראל דקרא בעלמא נקט ומש"ה מקשו התוספות מהיכן יליף ליה ר"י להאי דרשא דולא מפורק בחנם אלא בשכר, וזה דוחק וצריך עין.

באותו דיבור ויש לומר דדריש קל וחומר מחסרון כים כו' עד כאן לשונו. וקשה דאם כן לפי האמת מנ"ל לתלמודא דרבנן ורבי שמעון סבירא ליה צער בעלי חיים דאורייתא דלמא לרבנן נמי הקל וחומר הוא מכח טעינה דלית בה חסרון כים כמו לרבי יוסי הגלילי ולמה נחלק בפלוגתא חדשה בין רבנן ובין ר"י לענין צער בעלי חיים וכן לענין דרש הקל וחומר מטעינה דלית בה חסרון כים כיון דאית לן למימר דלא פליגי במשוי שיכול לעמוד בו אלא משום דרשא דתחת משאו כדדריש הש"ס בסמוך, ויש ליישב. מיהו נראה לי שדעת הרמב"ם כמו שכתבתי דקושטא דמלתא לא פליגי רבנן עליה דר"י לענין צער בעלי חיים כמו שכתבתי שם ואין להאריך כאן.

באותו דיבור ויש לומר דכל הסוגיא מוכחא כו' אינו חייב לפיכך אפילו בשכר כו' עד כאן לשונו. כוונתם בזה דע"כ למאן דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא לא גזרי בה רבנן כלל לענין פריקה שיהא חייב למפל אפילו בשכר ומייתי ראייה מהא דאמרינן בסמוך מי סברת פטור לגמרי אם כן משמע דלמאי דסלקא דעתך דלאו דאורייתא הוי פטור דמתני' לגמרי דאפילו מדרבנן אינו חייב למפל אפילו בשכר זה תורף כוונתם. וקל להבין.

בגמרא אי אמרת בשלמא צער בעלי חיים דאורייתא מש"ה מטפל בה כבהמת ישראל כו'. לשיטת התוספות דכל היכא דליכא אלא משום צער בעלי חיים לא מחייב אלא בשכר אם כן האי כבהמת ישראל לאו דוקא דבישראל בחנם ולעכו"ם

בשכר, אבל לשיטת הר"ן שכתב דמשום צער בעלי חיים נמי חייב בחנם אלא דוקא לעיל בהלך וישב לו אמרינן דשקיל שכר ומשום פשיעת הבעלים נגעו בה. (ויותר נראה לומר דהא דאמרינן בהלך וישב לו דפטור בחנם וחייב בשכר היינו חצי השכר על חלק חבירו דמטיקרא לא רמיא עליה לפרוק כולו לבדו אלא החצי וחציה על הבעלים שהיה שם משיה נוטל שפיר חצי שכר מבעלים). אם כן אתי שפיר טפי, ולפי"ז הא דמושני נמי משום איבה הוי נמי כבהמת ישראל לגמרי דבחנם דאם יטול שכר סוף סוף הו"ל איבה כיון דבישראל אינו נוטל, ובה נתיישבו כמה קושיות התוספות בשמעתין וקל להבין.

שם ת"ש בהמת עכו"ם כו' ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי וחדלת. וכתב הבי" (סימן רע"ב סעיף ח') בשם חכם המרשים דמשמע דאי לאו דאורייתא אתי שפיר דפטור ולא מחייב נמי משום איבה כדאמרינן לעיל באידך ברייתא דחייב דהכא שאני כיון דבמשוי של ישראל לא שייך איבה וכ"כ ליישב דברי הרמב"ם ע"ש. מיהו בלא"ה לא קשיא מידי דיש לומר דתנא אקרא קאי ודריש וחדלת בבהמת עכו"ם דפטור מדאורייתא אבל אה"נ דחייב מדרבנן כדאשמעינן באידך ברייתא.

בתוספות בדיבור המתחיל מה לי (רובין) [רבצן] ואם תאמר ולישני רובין בחנם כו' ויש לומר דניחא ליה כדמוכח דאתיא כוותיה עד כאן לשונו. תיזוהא קא חזינא הכא דלמאי שרצו לפרש דרובין בחנם רבצן בשכר אם כן למסקנא נמי לא מוכח מידי דאתיא כרבי יוסי הגלילי דכרבנן נמי אתיא, והא דקתני משאוי שיכול לעמוד בו היינו נמי דמשאוי שאינו יכול לעמוד בו פטור בחנם וחייב בשכר משום צער בעלי חיים, והא דפליגי במתני' עליה דרבי יוסי הגלילי היינו במאי דקאמר אינו זקוק לו דמשמע דפטור לגמרי אפילו בשכר כמו שכתבו התוספות עצמם לעיל בדיבור המתחיל מכלל דתנא קמא ע"ש. בשלמא על גוף הש"ס במאי דקאמר ה"נ מסתברא לא קשיא מידי אף לפי סברת התוספות דלעיל דיש לומר דהכי קאמר לעולם צער בעלי חיים דאורייתא ולא תקשה מברייתא דרבי יוסי הגלילי היא, והכא נמי מסתברא פירוש דאף למאי דסלקא דעתך מעיקרא דמעמא דברייתא משום דצער בעלי חיים לאו דאורייתא ע"כ צריך לומר דאתיא כרבי יוסי הגלילי דאם לא כן תקשה מההיא דמשוי שיכול לעמוד בו דהא שמעינן לרבנן דלא פלוג ולא שייך לומר דחייב בשכר ופטור בחנם דמהיבא תיתי כיון דסבירא ליה סברת דצער בעלי חיים לאו דאורייתא אלא על כרחך ר"י היא אם כן לדידי נמי ר"י היא, אבל לדברי התוספות דקאי אליבא דמ"ד צער בעלי חיים דאורייתא אם כן שפיר מיתוקמא כל הברייתא כרבנן והא בחנם והא בשכר וצריך עין ודו"ק. מיהו לפי מה שאכתוב בסמוך דחיובא דצער בעלי חיים אי הוי דאורייתא הוי נמי בחנם לבר מההיא דהלך וישב לו כמו שכתב הר"ן שלא כדברי

• צער בעלי חיים חלק ב

פרק י"א - מט

התוספות בשמעתין אם כן לא קשה כלל קושית התוספות, ומתוך מה שאכתוב בסמוך יתבאר לך עוד תירוץ אחר בזה.

בגמרא לעולם לרבי יוסי הגלילי היא ובטעינה סבירא ליה כרבנן. וכתבו התוספות לעיל [ל"ב ע"ב] בדיבור המתחיל מכלל דאף על גב דסבירא ליה צער בעלי חיים לאו דאורייתא אפ"ה יליף טעינה בשכר דמייתר ליה קרא דפריקה דהא איכא למילפא בקל וחומר בטעינה דליכא חסרון כים ע"ש. וקשיא לי דנהי דדרש קל וחומר מכל מקום לא מייתר קרא דפריקה לר"י דהא איצטריך למעוטי כל הני רבצן ועומד ושאינו יכול לעמוד תחת משאו, בשלמא לרבנן לא תקשה דאיצטריך קרא דפריקה אהלך וישב לו דפטור שנאמר עמו הא ליתא דהא בטעינה נמי כתיב עמו וע"כ דרשינן נמי דהיכא דהלך וישב לו פטור למעון אם כן כי לא לכתוב נמי כלל קרא דפריקה ונילף בקל וחומר מטעינה נאמר דיו לבא מן הדין כו' מה טעינה דוקא עם הבעלים פריקה נמי עם הבעלים. וליכא למימר נמי לאידך גיסא דאיצטריך לאשמעינן דבפריקה כשאין הבעלים רוצים לפרוק חייב מיהא בשכר, הא נמי ליתא דהא מלתא לא ילפינן מקרא דאדרבא עמו פטורא משמע אלא חיובא דבשכר למאן דסבירא ליה הכי היינו מסברא חיצונה דסבירא ליה צער בעלי חיים דאורייתא אבל הכא דאליבא דרבי יוסי הגלילי כוליה קראי דפריקה אתא לדרשה דרובין ולא רבצן כו' תחת משאו למעוטי משוי שיכול לעמוד בו אם כן ודאי לא מייתר כלל קרא דפריקה והדרא קושיא לדוכתא מנ"ל דטעינה בשכר. ויש לומר דמכל מקום כפילא דעזוב תעזוב דאתא לרבויי אין בעליו עמו בפריקה אף על גב דכתיב בטעינה וכן דרשא דעמו דאתא למעוטי הלך וישב לו דכתיב נמי בטעינה ולמאי הלכתא הדר וכתביה בפריקה אלא על כרחך דטעינה בשכר ופריקה בחנם, כל זה לשיטת התוספות דלעיל מיהו כבר כתבתי דהשתא דאתינן להכי דר"י דריש תחת משאו ולא מפורק ממילא מוכח דטעינה בשכר כדדייק הש"ס להדיא ונאמר דמיתורא דתחת יליף ולא מפורק וממשאו דריש שיכול לעמוד בו, והא דקאמר תלמודא לרבנן דטעינה בשכר מטעם אחר ולא יליף לה מתחת משאו ולא מפורק, יש לומר משום דע"כ האי ברייתא ר"י היא מדנקט משוי שיכול לעמוד בו וע"כ סבירא ליה צער בעלי חיים לאו דאורייתא מש"ה איצטריך ליה קרא דתחת משאו ולא מפורק אבל לרבנן משמע לתלמודא בפשיטות דסברי רבנן צער בעלי חיים דאורייתא מדמחייבי במשוי שאינו יכול לעמוד בו ולא נחא להו למימר דלא משמע להו דרשה דתחת משאו משוי שיכול לעמוד בו אי לאו משום דסבירא ליה צער בעלי חיים דאורייתא ואם כן שפיר ידעינן עיקר מצות פריקה בקל וחומר מטעינה ומייתר להו פריקה

לגלווי אטעינה דבשכר ולא איצטריכו לדרשה דתחת משאו ולא מפורק ותו לא מידי ודו"ק.

רש"ש

תד"ה מדברני. כמו ב"ת דנדחה כו' שבעים מנה כו'. משמע דסבירא ליה דבכל מיילי אף דלא עין מאכל ב"ת דאורייתא ולא כן דעת הרמב"ם בפ"ו מהלכות מלכים ד"י וע"ש במגיה דמל"מ אולם בסה"מ שלו בלא תעשה נ"ז משמע דעתו כדעת התוספות.

יפה עינים

בהמת כנעני. מכלת' משפטים פ"כ ועיין ירושלמי הל"י שם פלוגתא דרבי שמעון ורבנן בזה ועמש"ל לא ע"א: כדי לכוף את יצרו. ע"י ספרי תצא רכב ורכה: תוספות ד"ה ואי. בספרי. שם אבל אין מבואר כדברי התוספות דהכי אית' התם אין לי אלא שור אחיך שור אויבך מנין תלמוד לומר שור אויבך אם כן מה תלמוד לומר אויבך לא ד"ת אלא כנגד היצר. ויתכן דהתוספות מפרשים דכל ישראל הם אחיך וכשמרבה אויבך משמע שאינו מאחיך. אולם אינו מוכרח דיש לומר דאחיך היינו אוהבך כאח ומרבה גם השונא אך במכלת' משפטים פ"כ אית' פלוגתא ור' יאשי' סבירא ליה דאויבך היינו כנעני ושאר תנאי פליגי עלי' ואפשר דט"ס בתוספות וצריך לומר במכלת' תחת בספרי.

רובין ולא רבצן. מכלת' משפטים פ"כ ובירושלמי הל"י מקשה ע"ז מהא דאמר במתניתין אפילו ד' וד' פעמים [ובתוספתא אפילו מאה פעמים] ומשני הכא רבצן מרצונו והתם מחמת אונס שנמטען עליו יותר מכח שאתו: יכול אפילו מרחוק. ספרי תצא רכב מכלת' משפטים פ"כ ובירושל' הל"י.

במה דברים אמורים בפריקה דצער בעלי חיים דאורייתא

תורת חיים

התם משום איבה תימה ודקארי לה מה קארי לה והא סיפא דקתני היתה מעונה יין נסך אפילו למאי דמסיק דלהטעינה קאמר על כרחך משום טעמא דאיבה קאמר ואם כן רישא נמי דלמא טעמא משום איבה הוא ויש לומר דברייתא קשיתיה דקתני בהמת עובדי כוכבים מטפל בה כבהמות ישראל ואי משום איבה הא לא הוי דומיא דבהמת ישראל דבהמת ישראל חייב לטפל בה ואם אינו מטפל קעביד איסורא ובבהמת עובדי כוכבים אם אינו חושש באיבתו אין צריך לטפל בה ולהכי קסלקא דעתך דצער בעלי חיים דאורייתא והכי קאמר בהמת עובדי כוכבים חייב לטפל בה כבהמת ישראל **במה דברים אמורים בפריקה דצער בעלי חיים דאורייתא** אבל בטעינה אינו חייב בה כבהמות ישראל מיהו משום

איבה צריך להטעינה אבל להטעינה יין נסך אין זקוק לה ונראה דלחכי דקדק המקשה בלישניה ונקט תרתי זימני מטפל בה כבהמת ישראל משום דמדקתני כבהמת ישראל דייק לה כדפירוש ומשני התם משום איבה ולא דוקא נקט כבהמת ישראל והכא נמי מסתברא וכו'.

הכי קאמר ולהטעינה יין נסך אין זקוק לה. מדלא קאמר תני ולהטעינה יין נסך משמע דפרושי קא מפרש לה דהא דקתני היה טעונה יין נסך לאו שעדיין היא טעונה קאמר וצריך לפרוק ממנה אלא שהיתה טעונה כבר קאמר ונפל ממנה וצריך לחזור ולהטעינה.

ומה לי שונא עובדי כוכבים. כתבו התוספות דהוה מצי לשנויי ישראל בחנם ולעובדי כוכבים בשכר, נראה דדוקא לעיל גבי ישראל משני שפיר דפטור בחנם וחייב בשכר דעל כרחו יטול שכר ואם הלה אינו רוצה ליתן שכרו כופין אותו בדיון אבל הכא לא מצי לשנויי דולא שונא העובדי כוכבים בחנם אלא בשכר שאם אין העובד כוכבים רוצה לשלם שכרו ולציית דין ישראל הרי על כרחו צריך. לפרוק עמו חנם משום צער בעלי חיים אי אמרינן דצער בעלי חיים דאורייתא.

וזה הוא רוס. כתבו התוספות דשבע ומחצה רוס עולה אלפים דהוי שיעור מיל. אף על גב דשבע ומחצה רוס עולה אלפים חסר חמשה מכל מקום קרי ליה רוס משום דבחמשה אמות יש בהן חמשה עשר שלישי אמה ואם תחלוק חמשה עשר שלישי אמה לשבע ומחצה חלקים לא יעלה כי אם שני שלישי אמה לחלק אחד וכיון דאין במותר אמה שלימה לא דק ולא חשיב ליה דלא חשיב אלא אמות שלימות דרס"ו אמות שלימות יש ברו"ס ובעל הערוך בערך רו"ס כתב הרי אלפים פחות חמשה אמה וזה חסרון החמשה אל יקשה בעינך לפי שלא היה יכול לעשות רו"ס שהיה עולה החשבון יותר מאלפים ולכן העמידו ברו"ס ולא הוצרך לכתוב כן וגם דבריו דחוקים וכי בשביל שלא היה יכול לעשותו רוס העמידו על השבון שאינו מכון.

